

tidsskrift.dk

Konebaads-Expeditionen til Grønlands Østkyst 1883—85.

Geografisk Tidsskrift, Bind 8 (1885)

Link til pdf:

http://img.kb.dk/tidsskriftdk/pdf/gto/gto_0008-PDF/gto_0008_67024.pdf

Link til webside:

<http://tidsskrift.dk/visning.jsp?markup=&print=no&id=67024>

pdf genereret den : 22/5-2008

Konebaads-Expeditionen til Grønlands Østkyst 1883—85.

Efter Foredrag holdte af Kaptajn i Flaaden G. Holm, Leder af Expeditionen.

I.

Rejseberetning. — Ankomst til Angmagsalik. — Kong Christian IX's Land.

I Følge den Instrux, som jeg modtog af *Kommissionen for Grønlands Undersøgelse*, var det Expeditionens Hovedformaal at undersøge grundigere den Kyststrækning, som berejstes af Capt. *Graah* i 1829—31 paa Grønlands Østkyst. Hvis Forholdene skulde være gunstige, vilde Kommissionen sætte Pris paa, at Undersøgelserne udvidedes noget ud over det nordligste af *Graah* naaede Punkt.

Da jeg paa mine Rejser i 1880 og 1881 i det sydligste af Grønland havde truffet Hedninger fra Østkysten, og af disse havde erfaret, at der i Omegnen af *Cap Dan* — altsaa en Snos Mil forbi det nordligste af *Graah* naaede Punkt — skulde findes et stort beboet Sted, som kaldtes *Angmagsalik*, satte jeg dette som Maal for vor Rejse.

Ligesom *Graah* skulde vi fra den sydligste Koloni paa Vestkysten af Grønland rejse op langs Østkysten i Konebaade: Skindbaade roede af Kvinder. Disse Baade have nemlig store Fordele fremfor Træfartøjer, idet de ere lettere at hale paa Land, laste mere og ere nemmere at reparere.

Expeditionens Medlemmer vare — foruden mig — Premierløjtnant i Marinen *W. Garde*, Cand. min. *H. Knutsen* (Normand) og Cand. phil. *P. Eberlin*. Foruden disse medfulgte tillige fra Kjøbenhavn to unge grønlandske Tolke, Brødrene *Henrik* og *Johan Petersen*.

Den 3dje Maj 1883 afrejste Expeditionen fra Kjøbenhavn med et af den grønlandske Handels Skiibe, men først sent paa Sommeren — d. 18. Juli — kom vi til Udgangspunktet for vor Rejse, Anlægget *Nanortalik* paa 60° 8' n. Br. paa Vestkysten af Landet. Resten af Sommeren blev benyttet til at udlægge et stort Depot paa c. 61° n. Br. paa Østkysten — omtr. 40 Mil fra vort Udgangspunkt, — hvorefter vi opmaalte og undersøgte den sydligste Del af denne Kyst.

Vinteren 1883—84 tilbragte alle Expeditionens Medlemmer i *Nanortalik*, beskæftigede med meteorologiske, magnetiske og astronomiske Iagttagelser m. m.

I 1884 brød Expeditionen op i Begyndelsen af Maj Maaned og rejste med 4 Konebaade nord paa. Foruden Expeditionens 6 europæiske Deltagere bestod Besætningen af 31 Grønlændere, nemlig 19 Fruentimmer og 12 Mandfolk, hvoraf 7 med Kajak.

I Begyndelsen af Sommeren vare Isforholdene meget slette, idet Stor-Isen bestandig laa pakket ind paa Land. Den 21de Maj saa vi fra et Fjæld i Ikek-Sundet, at Ismasserne næppe strakte sig 1 Mil til Søs, og i det aabne Hav udenfor dampede — i 4½ Mils Afstand fra os — et tremastet Dampskib NO paa, følgende den sammenpakkede Ismasse.

Hele den paafølgende Tid saas Isen i lang Afstand udfor Kysten; undertiden liggende lige til Horizonen, men som oftest dog med Vand eller en mørk Stribe, som kunde tyde paa Vand, i Horizonen. Ofte saas store aabne Vaager og Render i Isen eller større Partier spredt Is. Paa denne Tid saas ingensinde aabent Vand nærmere end tre Mil af Kysten. Isen var gennemgaaende flad med kun 1—3 Fods Højde over Havet. Udenfor var den i rask Bevægelse syd efter, hvilket kunde ses paa Isfjældene, som vare mellem den, men langs med Land laa Isen saa godt som stille. Kun en enkelt Dag kunde Fralandsvind sprede Isen lidt langs med Kysten. Først den 28. Juni gik Isen saa meget fra Land, at vi kunde naa vort Depot paa 61° n. Br. — *Ilulilek*.

Her boede en stor Hedningefamilie, af hvem vi fik Følgeskab nord efter. De hørte hjemme ved Tingmiarmiut og havde været paa Handelsrejse til Vestkysten. Senere traf vi flere Hedninger, som alle skulde rejse nord efter, saa at vi i det hele vare 9 Konebaade og c. 20 Kajakker i Følgeskab — i alt 128 Mennesker. — Hedningerne fortalte os, at Isen var kommen til Kysten ved Nyaar, men var noget efter gaaet bort igjen. I Slutningen af April var Isen atter kommen til Land og var bleven liggende lige til nu — „lige som vi kom“. — De fortalte tillige, at Isen var bleven liggende langs med Land meget længere ud paa Sommeren end sædvanligt; ellers plejede den paa denne Aarstid altid at være borte.

Den 6te Juli kom vi til den meget frygtede Bræ: *Puisortok*, der paa en Strækning af 3 Qml. staar ud i Havet med en lodret, meget kløftet Isvæg paa over 120 Fods Højde. Her laa Isen atter presset ind og nødte os til et længere Ophold.

Fra et 1300 Fod højt Fjæld saa vi den 20. Juli et Dampskib — dog ikke det samme som sidst — for Damp og Sejl manøvrere langs med Isranden i en Afstand af 4 à 5 Mil fra Land.

Ved samme Lejlighed saa jeg, hvad jeg saa vel tidligere som senere har bemærket flere Gange, at Isen var

tæt nord efter og øst efter, medens den syd paa var meget spredt. Vi rejste altsaa med Spredningen nord efter. Dette stemmer med, hvad gamle, troværdige Hedninger, som have rejst meget paa Østkysten, have fortalt mig, nemlig, at naar der kommer Spredning i Isen, saa kommer den syd fra og udbreder sig efterhaanden nord efter.

Jeg sendte herfra to af vore Konebaadsbesætninger tilbage til Vestkysten. Flere af Folkene vare nemlig kjede af Rejsen, og da det tillige tog stærkt paa vor Proviant, var jeg villig til at sende dem tilbage i én Baad og derefter fordele vore Besætninger paa de tre tilbageblivende Baade.

I Slutningen af Juli spredtes endelig Isen, saa at det, ved at hugge og stage os igjennem paa mange Steder, lykkedes os at naa *Tingmiarmiut* paa $62\frac{3}{4}^{\circ}$ i de sidste Dage af Juli.

Efter at have nedlagt et Depot her deltes Expeditionen i to Dele, idet Premierløjtnant Garde, Kand. Eberlin og Tolk Henrik Petersen med én Baad skulde undersøge og opmaale den tilbagelegte Strækning af Kysten og derefter atter overvinde ved Nanortalik, medens Kand. Knutsen og jeg med Tolken Johan skulde rejse nord paa med to Konebaade for at overvinde ved Angmagsalik.

Vor Besætning bestod af 2 Mand — nemlig *Hanserak* og *Samuel* — samt 6 Fruentimmer. *Hanserak* var den grønlandske Leder samt Styrrer paa den Baad, hvori jeg var, medens *Samuel* var Kajakmand, men han maatte paa Oprejsen fungere som Styrrer paa den anden Baad. Af de 3 Roersker, vi havde paa hver Baad, havde den forreste gjærne nok at tage vare med at sætte de smaa Isstykker af Vejen.

Vi vare provianterede for et Aar, dog selvfølgelig med meget smaa Rationer, idet vi maatte gjøre Regning paa Fangst. Af Brød (meat biscuit) var Rationen beregnet til $\frac{1}{4}$ Pd daglig pr. Mand, af Ærter, Gryn eller Ris 1 Pægl hveranden Dag pr. Mand, iøvrigt medførtes Pemmican*), Smør til Evroperne, Kaffe, The, Sukker, Chokolade etc.

Provianten var pakket i 28 Kasser, 20 vandtætte Sække og 17 Fustager eller Halvankere.

Tillige medtoges 12 Kasser indeholdende Isenkram og Tøjvarer til Tuskhandel, Instrumenter, Bøger, Kemikalier, Klædningsstykker, samt Udrustningsgjenstande som Telte, Soveposer, Kogekar og Kjelder m. m.

Vi førte i alt omtrent et Hundrede større, foruden en Mængde mindre Kolli med os. Vægten af de større Kolli varierede fra 60—80 Pd., saa at den samlede Vægt

af de Sager, vi førte med os, mindst har været 6500 Pd.

Denne Last blev stuvet af Vejen i de 2 Baade, hvis Dimensioner vare: Længde 32 Fod og „ Tom.

største Brede i Bunden	3	—	-	6	—
— — for oven	5	—	-	2	—
Højde	2	—	-	6	—

Det var ikke noget lille Arbejde om Morgenens at laste Baadene og om Aftenen atter at losse dem, og Landingspladserne vare ofte meget ugunstige for sligt Arbejde.

Det fremgaar af det anførte, at Expeditionen for en stor Del var henvist til at leve af Landets Produkter, nemlig Fangst af Sælhunde, foruden hvad der kunde tiltuses hos Hedningerne. Til Vinterboligen blev kun medtaget nogle smaa Glasruder, foruden hvad der kunde benyttes af Baadenes Materiel; alt øvrigt maatte skaffes til Veje paa Overvintringsstedet. Til Varme og Belysning maatte vi ligeledes gjøre Regning paa at kunne faa Spæk ved Overvintringsstedet.

Førend vi skiltes fra den tilbagevendende Del af Expeditionen, fik Premierløjtnant Garde som Leder af denne en Instrux, i Følge hvilken han 1) i 1885 skulde rejse Hovedexpeditionen i Møde, medtagende Proviant til denne. 2) Paa flere aftalte Steder skulde han rejse Varder med kort Beretning, samt om mulig 3) udstrække sine Undersøgelser til Fjordene inden for *Umanak* (Griffenfeldts Ø). 4) Naar han ikke havde mødt eller hørt noget til Hovedexpeditionen, og Tiden paa Sommeren var saa langt fremrykket, at han ansaa det for nødvendigt at vende om, idet han ikke maatte risikere Overvintring paa Østkysten, skulde han nedlægge saa megen Proviant, som han kunde undvære, i Depot og derefter rejse tilbage.

Den 30te Juli forlod Hovedexpeditionen *Tingmiarmiut*, og uden videre Hindringer af Isen ankom vi til *Igdlohuarsuk* ved Bernstorffsfjorden den 4de Avgust. Dette er det nordligste Sted, der er beboet af de sydligere Østlændinger. Her traf vi 3 Familier fra Angmagsalikeggen, som vare rejste hertil i 1882 for at handle. Da jeg underrettede dem om, at det var min Agt strax at rejse videre for at naa Angmagsalik, søgte de at tale mig fra det paa Grund af den sene Aarstid. Isen havde nemlig overalt langs Kysten ligget en Maaned længere end sædvanligt, fordi der om Sommeren ikke havde været stærke Fralands-Storme. For ikke at forsinkes for meget af Hedningerne, lod vi, som om vi sagtens kunde klare os selv til Angmagsalik, og rejste videre. Næste Dag bleve vi indhentede af alle Hedningerne, som havde hjemme der oppe. Følgeskabet varede imidlertid kun, indtil vi kom til *Umivik* (Sehestedsfjord); atter her forsikrede man os om, at det var for sent at rejse videre. Man sagde, at

*) Tørret, presset Bøffelkjød.

vi alle maatte overvintre her for næste Sommer at rejse sammen til Angmagsalik. Paa min bestemte Erklæring, at jeg i hvert Tilfælde vilde til Angmagsalik i Aar, og ved at fremvise alle de Herligheder, vi førte med os af Jærnkram og Tøjvarer, lod en gammel Mand ved Navn *Lingvaké* sig lokke til at følge os med sin Konebaad, og der med var vor Rejse sikret. Uden hedensk Vejviser vilde det næppe være lykkedes mig at faa vor Besætning til at berejse den lange, øde, ubeboede Strækning.

Ikke uden Hindringer af Is og stiv Kuling med Søgang rejste vi videre og ankom til Graahs nordligste Punkt paa *Dannebrog's Ø* den 25. Avgust — altsaa en hel Maaned senere end Graah kom til sin nordligste Teltplads. Graahs store Varde stod aldeles urørt, ikke en Sten var falden ned af den; men den Sølvmedalje, som Graah havde nedlagt i den, fandtes ikke, skjønt enhver Sten blev fjærnet og enhver Sprække i Klippen neden under udskrabet med stor Omhu. Den eneste Maade, hvor paa Medaljens Forsvinden kan forklares, synes mig at være, at Varden først er bleven bygget og senere en Sten udtaget for at placere Medaljen i den. Paa samme Maade have Hedningerne da udtaget Medaljen uden at ødelægge Varden.

Isen havde i den forløbne Del af Avgust været meget spredt, ja, undertiden havde vi store Strækninger aabent Vand for os. Kun en smal Strimmel tættere Is adskilte den aabne Rende langs Kysten fra Havet øster ude. Skodserne vare større og fladere end dem, vi havde truffet paa sydligere. Dog var der mangt et Sted i de mere lukkede Farvande eller smallere Sund, hvor vi kunde generes meget af sammenpakkede Kalvismasser og store Ismarker, som laa helt ind til Landet, og som maatte omgaas ved at staa langt til Søs. Hedningerne sagde, at det var meget usædvanligt paa denne Aarstid at se saa store Masser Is ved Kysten. De forklarede, at Tilstedeværelsen af Isen skyldtes den Omstændighed, at Vinteren havde været lang og stræng, lige som der ikke havde raset Foraarsstorme. Skjønt en Nordvest-Føhn i Midten af Avgust ryddede godt ud paa Isen, saa at man fra et 1750 Fod højt Fjæld, *Nunatak*, saa godt som ingen Is saa til Søs, men kun en Strimmel spredt Is, som adskilte det aabne Vand udenfor fra det aabne Vand langs Land, traf vi inde mellem Øerne endnu i Slutningen af Avgust paa fast Vinteris. Denne sinkede os ikke saa lidt; thi Vejret blev nu blæsende, og det endog altid med Modvind, saa at vi ofte med vore svært lastede og svagt bemandede Baade bleve hindrede i at gaa uden om Øerne, hvor der stod temmelig høj Søgang.

Den Kyststrækning, vi nu havde tilbagelagt, er, som bekendt, tidligere beskrevet af Graah i hans „Under-

søgelses-Rejse til Østkysten af Grønland 1828—31“. Denne rejsende har imidlertid set paa Landet gennem for mørke Briller, hvilket er ganske naturligt, naar man erindrer, under hvilke fortvivlede Forhold han udførte Rejsen. Han var den eneste Evropæer; forstod næppe Sproget, hans Besætning talte; havde meget knap Forsyning af Proviant, saa at han ikke var langt fra at sulte ihjel, og naar saa dertil kom, at han største Delen af Tiden var syg, saa vil man kunne forstaa, at alt maatte vise sig sort for ham. Det Heltemod og den Udholdenhed, som Graah lagde for Dagen, er beundringsværdig; vor Rejse har i Sammenligning med hans kun været en Fornøjelsestur. Den sydligste Del af Østkysten indtil $61\frac{1}{2}^{\circ}$ n. Br. og Kysten mellem $62\frac{3}{4}^{\circ}$ og $63\frac{1}{2}^{\circ}$ n. Br. er meget indskaaret af store Fjorde, der ere omgivne af høje, spidse Fjælde. Mange Steder findes her forholdsvis frodige Egne. Indlandets Is træder kun faa Steder ud til Havet, men efterlader ellers et betydeligt Forland, bestaaende af 2 à 3000 Fod høje takkede Fjælde, mellem hvilke der ligger smaa lokale Bræer. Det nordligste af disse Partier er beboet af 135 Mennesker, medens det sydligste nu er ubeboet. Efter Graahs Opgivelse var Beboernes Antal i 1832 paa disse to Kyststrækninger omtr. 480 Individuer. Befolkningen er altsaa aftagen betydelig i Antal; de indfødte sige selv paa Grund af Sygdom og Hunger, men en medvirkende Aarsag er naturligvis Overvandringen til Vestkysten. Efter en Afskrift, som de herrnhutiske Missionærer have været saa gode at give mig af Kirkebogen i Friedrichsthal, den sydligste Missionsstation paa Vestkysten, er der siden 1832 døbt 274 Hedninger, som ere komne fra Østkysten, altsaa gennemsnitlig 5 à 6 Personer om Aaret. Dog har Indvandringen i de sidste 10 Aar været højst ubetydelig.

Strækningen mellem disse to frugtbare Egne, lige som Kysten nord for $63\frac{1}{2}^{\circ}$ n. Br., er meget øde og isdækt. Saa godt som over alt træder Land-Isen umiddelbart ud til Havet eller Fjordsiderne, hvor den milelange Strækninger kan ligne en kæmpemæssig Isflod. Fjælde ses rigtignok for det meste inden for Isen, men omgivne paa alle Sider af Is. Selv disse golde Egne benyttes undertiden til at overvintre paa, f. Ex. Egnen ved Umivik og ved Pikiutdlek, thi Fangsten er her som oftest meget stor.

Vi kom nu til Egne, som, saa vidt vi vidste, ikke tidligere havde været besøgte af Evropæere. Paa Grund af vore tungt lastede Baade kunde vi ikke følge med Hedningerne, der dog altid ventede paa os, naar Vejret var godt, men under Modvind og Søgang maatte vi klare os selv, og flere Gange maatte vi gjøre Venderejser, naar vi havde gjort Forsøg paa at gaa inden om Øer for at undgaa Søgangen, som tiltog stærkt, saa snart Storisen

gik bort fra Land, og det saa viste sig, at fast Islæg forbandt Øerne med Fastlandet, eller at Sundene spærredes af sammenpakket Is.

Den første Dagsrejse paa den nyopdagede Strækning var drøj. Skilte fra Hedningerne og uden Kjendskab til Landet befandt vi os udenfor den 2½ Mil brede Isfjord *Ikersuak* (se Kaart I), der var opfyldt af store Masser Kalvis i alle Størrelser. Det blæste op med en frisk Fralandskuling med Snetykning og Slud, saa at vi kun kunde se et Par Baadlængder fra os og derfor havde ondt ved at manøvrere mellem Isen for at undgaa de tættere pakkede Partier. Fremfor alt maatte vi have fat paa Landet paa modsat Side for ikke at drive til Søs med den tiltagende Fralandskuling, men paa ingen Maade maatte vi komme ind i Isfjorden, hvor Isen blev tættere og tættere, og Strømmen gjorde Sejladsen farlig. Naar vi endelig fik Øje paa og naaede Land, kom det an paa at finde et Sted, hvor Baaden kunde hales op, thi fra modsat Side af Fjorden saa det ud, som om bratte Klipper over alt stode ned til Fjordsiden. Alt gik dog godt. Da Besætningen var ved at fortvivle, klarede det op, og vi fik Øje paa vore Hedningevenner; Vinden løjede af, og efter 12 Timers uafbrudt, anstrængende Roning kom vi til Land. Alle vare gjennemblødte og forfrosne; Besætningen var smækvred over, at vi ikke i Forvejen havde kunnet se, at Vejret vilde blive daarligt, men vi vare rigtig glade, thi nu, da den saa frygtede Isfjord var passeret, laa Vejen os aaben til Angmagsalik. Nu kunde der ikke være Tale om at overvintre andre Steder. Ilinguaké trøstede Besætningen med, at Vejret jo rigtignok havde været daarligt, men han havde to Gange passeret Ikersuak under større Besværligheder, da Isen nemlig havde spærret Vejen, saa at han havde været nødt til at bære Baad og Bagage længere Strækninger over de sammenfrosne Kalvismasser. Ved en Snaps og Masser af Sælhundekjød glemtes snart Besværlighederne, og alle saa med Glæde frem ad mod de forholdsvis frugtbare Egne, som vi nu havde foran os.

Den sidste Avgust kom vi til *Angmagsalik*. Dette Navn havde Fjorden tidligere efter de smaa Fisk: Angmagsat, som fangedes her i Massevis, men da en Mand ved Navn Angmagsat døde, og Hedningerne ikke tør nævne en Afdøds Navn, saa døbte de Smaafiskene om til Kersagkat, og Fjorden omdøbtes til Kulugsuk efter den store Ø ved Mundingen, hvor de fleste Folk bo. Beboerne, der tidligere kaldtes „Angmagsalimiut“, kaldes nu „Kulugsumiut“. Da Stedet imidlertid er bekendt paa hele Østkysten og den sydligste Del af Vestkysten under Navn af Angmagsalik, og dette Navn tillige kjendes af alle der oppe, have vi bibeholdt det.

Hele 300 Aar ere nu forløbne, siden Vestgrønlanderne omkring Godthaab traadte i Handelsforbindelse med Evroperne, nemlig med *John Davis* i Aaret 1585; dog først nu skulde det lykkes Angmagsalikerne at se Evroperne og komme til at nyde godt af Handelen med dem.

Beboerne bleve alle yderst forbavsede over at se os og høre, at vi vilde overvintre hos dem. Deres Begreber om Evroperne, som de kalde „Kavdlunakker“, vare højst besynderlige. Kun en eneste Mand der oppe havde paa en Handelsrejse besøgt det sydligste Handelsanlæg paa Vestkysten, men da han var Angekok o: Aandebesværgers, havde han efter sine Fortællinger sét mange andre mærkværdige Væsner.

Vi bleve modtagne paa det venskabeligste. Alle Mændene flokkedes omkring Landingsstedet og overrakte os Foræringer, medens Fruentimmerne stode længere oppe og stirrede forbavsede paa os, sloge Hænderne sammen af Forundring og udbrød i Velkomsthilsener som: „Er det ikke et Drømmesyn, at jeg skal se Kavdlunakker?“ Befolkningen gjorde ogsaa et besynderligt Indtryk paa os, hvortil bidrog deres smaa bitte Benklæder, som næppe formaa at skjule saa meget som et Figenblad. De vare meget mere paatrængende end dem, vi tidligere havde truffet paa, saa at det var med Vanskelighed, at vi fik Lov til at spise vor Mad i Ro for disse nysgjerrige Mennesker. En gammel højroestet Kone, der forbavsede os ved at se ud, som om hun ingen Benklæder havde paa, hvad der dog viste sig ved senere Undersøgelse, at hun havde, forlangte haardnakket af mig, at jeg skulde helbrede hendes Søn, saa at han atter kunde komme til at fange Sælhunde. Paa mit Spørgsmaal om, hvad han fejlede, fik jeg til Svar, at han tidligere havde været en god Fanger, men nu ikke mere kunde fange. Hun troede aabenbart, at jeg kunde helbrede Sønnen, naar jeg blot vilde.

Som et Lyn udbredtes naturligvis Efterretningen om vor Ankomst til hele Omegnen, og de paafølgende Dage strømmede de Indfødte i Kajakker og Konebaade til vor Teltplads for med egne Øjne at forvise sig om, at der var kommet Kavdlunakker til deres Land.

Allerede paa Afstand hørtes de indfødtes Ankomst paa deres ejendommelige, monotone Sang, og naar de kom i Land og saa os, vinkede de ad os med Haanden, uden at sige noget, som Tegn paa Venskab. Mændene vare slet ikke bange for os, men Fruentimmerne betragtede os i Begyndelsen sky paa Afstand. De kom alle med Foræringer, snart med Bjørnekjød og Spæk, snart med tørret Sælhundekjød eller Tarme med Blod og snart med Kobberemme, Sener eller Senetraad.

De vare ikke saa forundrede over at se os, som man

skulde have ventet af Folk, som aldrig havde set andre Mennesker end dem, deres eget lille Samfund bestod af. Angekokkerne fortælle nemlig saa mange usandfærdige Historier om, hvorledes de i det indre af Landet træffe Hundemennesker og Mennesker saa store som Konebaade, samt om hvorledes de daglig omgaas alle Slags vidunderlige Aander, saa at Folk ikke vare saa forbavsede over, at der nu ogsaa faldt lidt mærkværdigt af til dem at se. De indfødte have ogsaa i de senere Aar i Vandet og paa Isen fundet mange mærkværdige Ting, som kom fra Kavdlunakkerne, saa som et Fartøj med store Messingbeslag, Hager, Flasker, hvoriblandt en Halvflaske Carlsberg Export-Øl, Fiskekugler, og, hvad der næsten undrede dem mest, hele dræbte Sælhunde, af hvilke kun Skind og Spæk var aftaget. Angekokkerne havde derfor ogsaa under deres Tornakkunster forudsagt, at der vilde komme Kavdlunakker til Landet.

Vort Udseende og vor Klædedragt undrede dem ikke saa meget, thi i den Henseende lignede vi efter Angekokkernes Sigende Indlandsboerne; men det forbavsede dem, at vi ikke forstode dem, naar de talte til os, thi de havde altid været vant til, at alle talte det samme Sprog, saa at endog Kavdlunakkernes Slægtninge, Indlandsboerne, ligesom ogsaa alle de Aander, som Angekokkerne omgaas med og kunne fremkalde, efter Angekokkernes Sigende talte deres Sprog. At der kunde eksistere noget andet Sprog, havde de slet ikke tænkt sig. Først naar vi talte Dansk til dem, gik det op for dem, at det var nødvendigt at have vor flinke Tolk til Mellemand i alle vigtigere Forhandlinger.

De vare yderst forbavsede over alle de mærkværdige Ting, de saa, naar de kom ind i vort Telt. Vi viste og forklarede dem nogle af Civilisationens Opfindelser, saa som: Uhr, Kompas, Gevær, Glas, Spejl, Kvægsølv, Forstørrelsesglas, Fyrstikker m. m. Ved hver ny fremvist Ting udbrød alle Tilskuerne i et enstemmigt Forbavselsesudraab. Forstørrelsesglasset gjorde mest Indtryk paa dem, thi deri kunde de se, hvor uendelig fint de Bomulds-Anorakker vare vævede, som vi havde paa, og — det interessanteste af alt — hvilke store pantserklædte Dyr, de blot ved at gribe til Hovedet kunde faa fat paa. Efter Beskuelsen af disse Dyr bleve de dog altid omhyggelig leverede tilbage til Ejermanen, som stak dem i Munden og spiste dem. Paa Forespørgsel svarede de, at Dyrene smagte rigtig godt. En Kone sagde i Spøg om sin Mand, at „hun ofte var gal i Hovedet paa ham, fordi han aldrig havde Smaadyr i sit Haar“, saa hun har formodentlig faaet Part i dem, naar hun fangede dem. Naar flere Smaadyr kom sammen under Forstørrelsesglasset og opførte en Kamp, blev Jubelen naturligvis uendelig stor.

Foruden at alle modtog Foræringer bestaaende af: Synaale, Søm, Jærnbaandstumper, røde Stykker Baand, Mundharmonikaer m. m., trakterede vi alle vore Gjæster med Snustobak, som vi havde paa et stort Kohorn, der tidligere havde været indrettet til Krudthorn. I Begyndelsen forstode de fleste af de indfødte ikke rigtig at vurdere Nydelsen, idet kun ganske enkelte, som havde været syd paa, viste deres større Civilisation ved kraftig Anvendelse af Hornet i Næsen og ved at bærsmme Tobakkens fortrinlige Egenskaber; men senere bleve alle, baade Mænd og Kvinder, lige ivrige Dyrkere af den. De fortalte, at Tobakken havde saa overordenlig forfriskende Egenskaber, at de blot behøvede at tage en Pris Tobak for at befinde sig rigtig vel, naar de vare søvnige eller sultne.

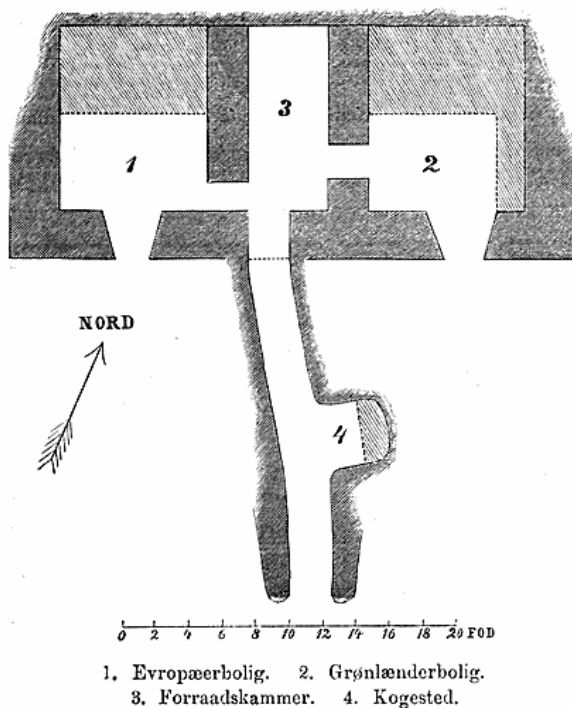
De indfødte vare skrækkelig paatrængende; de skulde stadig beføle alt, løfte paa Kasserne og vilde endelig handle med mig om de mest forskjelligartede Ting, som jeg ofte ikke brød mig om, og for hvilke de forlangte den urimeligste Betaling. Det var ofte vanskeligt at tilfredsstille Sælgeren, samtidig med at andre ikke forurettedes. En Mand kunde f. Ex. for en stor Sælhund forlange en Mundharmonika til et Par Øres Værdi eller en Synaal, samtidig med at en anden for et lille Stykke Spæk eller Skind, som vi ingen Brug havde for, forlangte en Anorak eller et større Stykke Jærnkram. Det nyttede ikke at afslaa at handle, thi i saa Tilfælde sagde Sælgeren, at han ikke vilde tage Varerne hjem med igjen. Naar jeg ikke vilde give dem, hvad de forlangte, sagde de, at jeg kunde give dem, hvad jeg vilde. At vælge mellem flere Ting var saa godt som umuligt for dem, thi da vilde de have alle Gjenstandene. De forlode os dog altid fornøjede og taknemlige over deres Kjøbmandskab.

Vi toge nu fat paa at bygge vort Hus for i det mindste at have alt det vigtigste Jordarbejde færdigt, inden Jorden frøs. Til Bolig valgte vi en gammel hedensk Hustomt, som i umindelige Tider ikke havde været beboet, fordi en sindssyg Mand, der var død her, stadig spøgede. Tomten maatte helt udgraves og Murene bygges paany. Huset laa paa en jævnt skraanende Jordstrækning, saaledes at Bagmurens Overkant gik i Flugt med Jordoverfladen, medens Formuren kom til at staa 2 Fod over Jorden, saa at der blev Plads til Vinduer.

Murene byggedes af Græstørv og Sten. Taget dannedes af et Par Stykker svært Drivtømmer, hvorimellem der lagdes spinkelt Træværk, hvoraf det meste blev taget fra den ene Konebaad. Træværket blev tildækket med store Plader Græstørv med Græsset nedefter. Her oven paa kom et Lag Jord, som igjen dækkedes med et Lag Græstørv med Græsset opefter. Træværket laa løst og

holdtes kun paa Plads af Græstørvene. Den største Del af Huset var endelig dækket med Skind. Husets indvendige Længde var 28 Fod, Bredden 11 Fod og Højden $5\frac{1}{4}$ Fod. Det deltes i 3 Rum, hvoraf hvert af Yderrummene var c. 10 Fod i Kvadrat (se Fig. 1). Det ene af disse beboedes af Cand. Knutsen, Tolk Johan og mig, og det andet af vore 8 Grønlændere. Længs Bagmuren var i begge Beboelsesrummene en 5 Fod bred og 1 Fod høj Brix, der var lavet af Sten og Græstørv. I Grønlænderrummet fandtes en lignende smal Brix langs Side-

Fig. 1.

væggen til Styreren. Fra Midterrummet, der benyttedes til Proviantkammer og Oplagsrum, førte en 20 Fod lang Husgang ud i det fri. Træværket i Taget over Husgangen bestod af Aarer, Hager, Mast og Ræer fra en Konebaad. Husgangen var paa det laveste kun lidt over 3 Fod høj. Midt paa Husgangen var en Udvidelse, der anvendtes til Kogested, hvorfra et Røghul gik op igennem Taget. Hvert Beboelsesrum var forsynet med et Vindue, som var $2\frac{1}{4}$ Fod bredt og $1\frac{1}{4}$ Fod højt, og som netop naaede fra Jordoverfladen udenfor til Loftet inde i Huset. Hvert Vindue var forsynet med 6 smaa Ruder og omgivet af en fortrinlig Vindueskarm, som var lavet af Pakkasser. Vægge og Loft i vort Rum vare

betrukne med Presenninger og Sække, medens Væggene i Grønlænderrummet vare betrukne med Skind. For Døraabningerne havde vi Forhæng.

Bohavet bestod naturligvis af Kasser, Vandtønde og grønlandsk Lampe, hvortil i vort Rum end videre kom: en Instrument-Reol, Boghylde og Spisekammerhylde, alt lavet af Pakkasser.

Smukt var Huset ikke, da det var temmeligt vindskævt, fordi vi vilde benytte saa meget af de gamle Mure som muligt. Det blev nødvendigt at anbringe Stivere og Støtter flere Steder inde i Huset, for at ikke Højden skulde formindskes for meget. Men Hovedsagen var, at Huset var bekvemt, lunt og hyggeligt, og, selv om der rasede en orkanagtig Storm udenfor, hørte man det næppe inde i Huset. Æren for Husets gode og snilde Bygning, samt indre, fortrinlige Indretning tilkommer vor Styrer Hanserik.

Efter at det vigtigste Jordarbejde ved Huset var færdigt, rejste vi videre N.O. paa. Vort nordligst naaede Punkt var i Bunden af Angmagsalikfjorden, $66^{\circ} 8' N.$ B. Vort østligste Punkt kaldtes *Erik den Rødes Ø*, idet jeg antager, at det er denne Egn af Grønland, som Erik den Røde først har faaet i Sigte. I lige Linje havde vi fra Nanortalik og til hvert af disse Steder roet omtrent 140 danske Mil. Paa Erik den Rødes Ø hejstes Dannebrog, Landet toges i Besiddelse i Hans Majestæt Kongen af Danmarks Navn og kaldtes „Kong Christian IX's Land“. Beretning herom nedlagdes i en stor Varde, paa Fodstykket af hvilken indhuggedes Hs. Majs Navnetræk, G. G. U. — Grønlands geografiske Undersøgelse — og Aarstal*).

Den østlige Del af den nyberejste Strækning er gjennemskaaret af store Fjorde. De 3 Hovedfjorde ere: den 5 Mil dybe *Sermiligak*, den 9 Mil dybe *Angmagsalik* og den 15 Mil dybe *Sermilik*. Disse ere forbundne ved flere Sunde, som afskære til Dels store Øer, paa hvilke over 2000 Fod høje Fjælde gaa lige ud til Havet. Ind mod Bunden af Fjordene stiger Fjældenes Højde til over 6000 Fod. I Bunden af *Sermiligak* og *Sermilik* udmunde store Bræer, blandt hvilke i Særdeleshed den, der

*) Paa Gliemans Kaart over Grønland, der er udgivet af det geografiske Institut i Weimar 1828, kaldes den ubekjendte Strækning af Grønlands Østkyst fra 66° og nord efter for „Egedes Land“, medens den i Øst og Vest gaaende Strækning kaldes „Østerbygden“. Hvorfra det først nævnte Navn stammer, véd jeg ikke, men antager, at Meningen dermed er: „Land set af Egede“. Paa engelske og amerikanske Kaart er „Egedes Land“ bibeholdt, men synes først at tage sin Begyndelse nordligere, nemlig paa c. $67^{\circ} N.$ Br.

findes i den vestlige Arm af Sermilik, udsender store Mængder af Isfjælde og Kalvis.

Der findes forholdsvis faa Sletter og større Dalstrøg; kun kortere Kyststrækninger eller lavere Øer og Næs ere skikkede til Beboelse.

Seer man fra et højt Fjæld ind over Landet, har man et Kaos af høje, til Dels snedækte Fjældtoppe og skarpe takkede Spidser for sig saa vel fjærnt som nær. Mange større og mindre Bræer findes mellem Fjældene, men ingen større isdækte Partier træffes før end vest for Sermilik. Her hæver Indlandsisen sig til betydelig Højde og efterlader kun et smalt Forland eller Opartier.

Den vestligste Del af den nyberejste Kyststrækning, nemlig lige øst for Dannebrogs Ø, optages af en meget bred og produktiv Isfjord, som hedder Ikersuak.

Paa hele Strækningen fra Kjøge Bugt, Pikiutdlek, til Sermilik, ses ingen Fjælde oppe i Indlandsisen.

II.

Tidligere Kjendskab til Angmagalik-Egnerne.

Jeg skal her nævne de tidligere Efterretninger, vi have om denne Kyststrækning.

I Aaret 1652 foretog *David Danell* sin første Rejse til Østkysten af Grønland for at gjenopdage den tidligere frodige Koloni: *Østerbygden**). I 1664, efter Danells Død, indsendte Chr. Lund til Kong Frederik den tredje Indberetning om denne Rejse. I denne Indberetning omtales et Forbjerg, som Danell opdagede paa $65\frac{1}{2}^{\circ}$ n. B., og som han kaldte *Kap Frederik III*, samt to Øer, som kaldtes *Hvidsadden* og *Masteløs Skib*, og endelig fem Øer, der laa 4 à 5 Mil fra Kysten. Alt omtrentlig paa samme Brede. Graah har aflagt disse Opdagelser paa sit Kaart over Grønland, men, som det forekommer mig, paa urette Steder.

Museums-Assistent Steenstrup har henledet min Opmærksomhed paa et Grønlands Kaart fra 1652, som findes i den store Kartograf Johannes Meyers Kaartsamling (se Kaart II), samt paa Toningerne fra Grønlands Østkyst, som findes i Biskop Thorlacius' Samling fra 1668—69.

Det synes aldeles utvivlsomt, at Danell selv eller en Deltager i Expeditionen paa Kaartet fra 1652 har aflagt Routen og Isgrænsen langs hele Kysten. Herpaa tyder

den overordentlig karakteristiske Maade, hvorpaa Isen er tegnet og beskrevet.

Efter dette Kaart skulde *Kap Frederik III* ligge ved Kystens Drejning som et Forbjerg, saa at der herefter kun kunde være Tale om Fjældet *Kalerajuck*, nemlig det Fjæld, som det forekommer mig, at man maa betegne med *Kap Dan*. Jeg skal senere komme tilbage til at omtale dette.

Øerne, som skulde ligge 4 à 5 Mil fra Land, findes ikke tegnede paa dette Kaart, og da de i Virkeligheden ikke findes paa denne Kyststrækning, saa maa her være en Fejltagelse til Stede.

Med Hensyn til Øen *Hvidsadden*, saa var jeg strax paa det Rene med, at det ikke kunde være den Ø, som Graah havde betegnet med dette Navn. Derimod var der paa Fastlandet vest for et Fjæld, der kun med Toppen, som havde Saddelform og var sneklædt, ragede op over Isen. Paa Kaartet fra 1652 gaar Danells Route vester paa efter at have passeret Kap Frederik III. Paa det vestligste Punkt, hvortil han kom, staar skrevet Hvidsadel, uden at der er tegnet nogen Ø.

Mellem Toningerne fra Thorlacius' Samling er der saa vel fundet Toningerne af „Hvidsadden“ som af „Masteløs Skib“. Toningen af Hvidsadden ligner det oven omtalte Fjæld; Pejlingen, der staar under Toningen, stemmer ligeledes med det omtalte Fjæld fra den Pladsangivelse, der findes paa Kaartet fra 1652, men Afstanden er rigtignok meget forkert. Det er dog maaske slet ikke Umagen værd at søge at faa Danells Hvidsaddel til at stemme med Virkeligheden, thi under den Række Toningerne, blandt hvilke den findes, har Thorlacius skrevet:

„Disse Lander ligger omtrent paa $64^{\circ} 50'$, endog *David Danell* er ikke vis paa, om det skal være Land eller Is.“

Hundrede Aar senere høre vi atter om denne Egn af Grønlands Østkyst, og denne Gang er det om Beboerne.

Den herrnhutiske Missions Historieskriver om Grønland, *David Cranz*, skriver, at Missionærerne i 1752 ved Neu-Herrenhut, tæt ved Godthaab, traf sammen med nogle Grønlændere fra Østkysten, der vare komne dertil for at besøge nogle Slægtninge. En af disse Mænd, der boede paa den sydligste Del af Østkysten, fortalte Missionærerne, at han den sidste Vinter havde boet sammen med to Mænd, hvis Hjemstavn var langt nord paa, og som havde foretaget en treaarig Rejse i Konebaad langs Kysten. Den første Vinter overvintrede de under Vejs; det andet Aar rejste de saa langt, som de kunde komme for Isen, og det tredje Aar vendte de tilbage igjen. De vare komne til en saa høj Brede, at Solen om Somme-

*) John Erichsen: Udtog af Christian Lunds Indberetning til Kong Friderich den Tredie, angaaende de i Aarene 1652 og 1653 under General-Toldforvalter i Danmark, siden Rentemester, Henrik Möllers Bestyrelse foranstaltede Søgte til Grønland. Kjøbenhavn 1787.

ren ved Midnat endnu beskinnede Fjældenes Toppe (altsaa til omtrent 66° n. Br.). Undertiden maatte de sætte Telt og Baad paa Slæde og lade den trække over Isen af Hunde. De fulgte altid langs med Land, fordi Isen dér var mindre tæt end længere ude. De fortalte, at Folkene paa Østkysten vare større end dem paa Vestkysten, samt at de havde sort Haar og stort Skjæg. Sproget lignede meget deres, kun havde de en mere syngende Udtale. Beboernes Antal var stort, og de vare venskabelige i Omgang. Dyrene, som de ernærede sig ved, vare forhaanden i store Mængder. Disse vare Sælhunde, i Særdeleshed Spraglede og Klapmydser, samt Hvaler, Bjørne, Ræve o. s. v.; derimod havde de ikke set Rensdyr og Harer. De rejsende havde set en smuk Fjord, men de turde ikke rejse ind i den af Frygt for Menneskeæderne, som skulde bebo denne Egn, og for hvilke alle andre Grønlændere fra gammel Tid vare bange. Efter de rejsendes Mening havde disse Menneskeædere i Begyndelsen spist Mennesker af Nød, fordi de en Gang en Vinter under en frygtelig Hungersnød ikke havde havt andet at spise, og da Menneskekød havde smagt dem, havde de vænnet sig til denne unaturlige Føde. End videre fortæltes, at de byggede deres Huse ligesom andre Grønlændere, samt at deres Klæder vare grovt sammenstukne, fordi Jærn og i Særdeleshed Synaale vare saa sjældne. De vare derfor meget glade, naar de fandt Søm i det Træ, som drev ind til dem fra Havet. Skibe havde de aldrig set. Der var ikke saa megen Taage dér som i Davis-Strædet, men der faldt meget dybere Sne.

En anden Østlænding har fortalt, at der langt nord paa, forbi et stort Issvæg, boede en stor Mængde Mennesker. De havde andre Moder end de sydligere boende, nemlig: Tarmskindspelse og Fruentimmerpelse med lange Snipper for og bag. Deres Hunde vare af en anden Slags end de vestgrønlandske. Landet var dækket med Is lige ud til Havet. I Særdeleshed manglede de Jærn, og for at komme i Besiddelse heraf havde de i den sidste halve Aar begyndt at foretage farlige Rejser syd paa for at handle. De føre Ræve- og Sælhundskind, Kobberemne og Vægstens-Gryder med sig og ere fornøjede, naar de blot kunne tiltuske sig nogle slette Naale og stumpe Knive.

Alt dette og meget mere, som er blevet skrevet for 1 $\frac{1}{4}$ Aarhundrede siden, passer aldeles træffende paa Angmagsalik og Beboerne deroppe; endog Frygten for Menneskeæderne har været gjennemgaaende ikke alene hos Vestlænderne, men ogsaa hos de sydlige Østlændinger, lige indtil vi nu have været deroppe ved Angmagsalik.

Man har her hjemme ikke lagt Vægt paa Craz's Beretninger fra Østkysten, idet man har sagt, at han altfor lettroende har ladet sig disse binde paa Ærmet.

Allerede Peder Olsen Walløe*) fortæller om Østlændinger fra Angmagsalikeggen i Dagbogen over sin mærkværdige Rejse 1751—53 paa den sydligste Del af Grønlands Østkyst, men han faar ingen Underretning om Beliggenheden, hvorfor man først nu kan se, at det er denne Egn, som han har hørt om. Han skriver blandt andet: „ej heller er der Fiskeri, ikke engang Lodder gives der, uden ved ét eneste Sted Kollosuk“, — o: Kulugsuk, ved Munden af Angmagsalik-Fjorden, — „hvor dog ogsaa Landet er saa isrigt, at Sildefiskerne, i Mangel af blot Land, maa udbrede deres Teltskind oven paa Isen, at behandle og tørre Fiskene paa“. Det første er fuldstændig korrekt. Angmagsalik-Fjorden er det eneste Sted paa Østkysten, hvor der er nogen større Angmagsætfangst o: Loddefangst. Det andet — nemlig at udbrede Teltskind til Tørring af Fisk — kan være rimeligt nok, idet Angmagsætfangsten foregaar i Slutningen af Maj og Begyndelsen af Juni, til hvilken Tid største Delen af Landskabet ved Angmagsætpladsen endnu er bedækket med Sne. Det benyttedes dog ikke i Aar, da der var tilstrækkelig Plads paa de højere, blottede Klippepartier. Af beboede Steder paa Østkysten nævner Walløe Auarkome (auarkat), Omeveme (Umivik) og Sermelik. Den Østlænding, Walløe talte med, som havde været længst op ad Kysten, sagde, at han havde boet ved Sermilik. Fra dette Sted, sagde han, havde man, førend Isen paa Landet tiltog overmaade meget, „kunnet fare ad et Rivier, som da gik tværs igjennem Landet“. At dette „Sermilik“ er den 15 Mil dybe Fjord ved Siden af Angmagsalik-fjorden er aldeles tydeligt, ikke alene af den Orden, hvori han nævner Navnene paa beboede Steder, men ogsaa paa Grund af Sagnet om Sundet, idet man endnu fortæller derom, at Sermilikfjordens vestre Arm tidligere var et meget langt Sund. Walløe fortsætter: „Længere did over, end til dette Sted, Sermilik, drister ingen sig at komme, for en Malstrøm, som dér skal være og svælge store Isbjerge og hvad andet, som kommer den nær. Tilforn har været en Vej at praktisere sig dér forbi inden omkring, men nu ikke; thi dér er lige som anden Steds lukket med Is.“ Her har Fortælleren sikkert sammenblandet to Ting, nemlig Sundet, som siges tidligere at have ført fra Sermilikfjordens østlige Arm til Sermiligakfjordens vestlige Arm, og Fjorden Kangerdlugsuaq paa c. 68° n. Br., som ingen Angmagsaliker har turdet rejse over.

Walløe nævner flere Ting, som passe paa Angmagsalikeggen, men det nævnte maa være tilstrækkeligt til at

*) Ugeskriftet „Samleren“ 1787.

visse, hvilke betydelige Bidrag han allerede har givet til Østkystens Geografi.

De næste Efterretninger, vi faa om denne Kyst, ere 1786—87 ved *Løwenørns**) og *Egede & Rothes***) Expeditioner for at opdage de Gamles Østerbygd.

Den første af disse Søfarende bestemte et højt Fjæld, inde i Landet, som senere er blevet kaldet *Ingolfs Fjæld*, og de sidste toge mange Tønder af Kysten. Blandt disse findes én af en stor Fjord, saavel Breden af Skibets Plads som Pejlingerne af Fjorden og Landet til begge Sider stemme med, at denne Fjord er: *Sermilik*, som altsaa maa kaldes *Egede og Rothes Fjord*.

Den nyere Tids Efterretninger om denne Kyst ere i saa frisk Minde, at jeg her kun skal nævne, at Orlogsskonnerten *Ingolf*, Kapt. *Mourier*, i 1879 fra Søen bestemte en Række Fjælde, hvoriblandt *Ingolfs Fjæld*, samt at *Nordenskiöld* i 1883 med Damperen *Sofia* aflagde et Besøg i en ubeboet Bugt *Tasiassuk*, *Konung Oscars Hamn*, tæt SV. for vort Vinterkvarter.

Jeg har tidligere omtalt, at det forekom mig, at man ved *Cap Dan* nærmest maatte forstaa *Kalerajuek*, og skal her anføre mine Grunde. Jeg har intet Steds kunnet finde, hvem der har givet Navnet: *Cap Dan*, men da det første Gang fremtræder paa Graahs Kaart, er det sandsynligvis ham. Det er nemlig efter hans Mening det fjærmeste Land, han saa, og han har derfor aflagt det paa Kaartet ved Kystens Omdrejning. Af Graahs Toning og Pejling ses, at det er Orsuluiak, som han har kaldt *Cap Dan*. Det fjærmere Land har han antaget for Øer, som laa betydelig nærmere, hvorved de kom længere fra Fastlandet. Disse kaldte han *Danells Øer* eller *Gunbjørn Skær*.

Sofia-Expeditionens Kartograf *Kjellström* har paa sit Kaart over *Kong Oscars Havn****) placeret *Cap Dan* i ONO. for *Orsuluiak* Pynten og i en Afstand af 7 Kvml. Dette stemmer i Retning og Afstand paa det nærmeste med Fjældet *Kingigtorsuak* tæt vest for vort Vinterkvarter. Jeg ser imidlertid ingen Anledning til at kalde dette Fjæld *Cap Dan*, da Graah for det første ikke har kunnet se dette Fjæld, og det for det andet ikke ligger ved Kystens Drejning. Det synes mig da meget naturligere at kalde *Kalerajuek* derfor, thi Graah har sikkert ment

at betegne Fjældet ved Kystens Drejning med dette Navn; i alle Tilfælde er det dette, som man senere har forstaaet derved, og *Kalerajuek* ligger netop dér og ses paa meget lang Afstand saavel vest fra som NO. fra.

Da imidlertid *Sofia*-Expeditionen placerer *Cap Dan* paa Sydspidsen af en Ø, der kaldes *Kong Kristians Ø*, og som ved *Mouriers* Sund afskæres fra Fastlandet, kommer man i Tvivl, om der virkelig ogsaa er ment *Kingigtorsuak* ved *Cap Dan*, thi her findes *ingen Ø* og selvfølgelig heller *intet Sund*. Skulde der ikke være ment *Kalerajuek*? Men i saa Tilfælde er Retningen fra Orsuluiak 3 à 4 Streger forkert og Afstanden dobbelt saa stor som tegnet, hvorved Breden af dette Forbjerg bliver 4½' forkert. Ligesaa urimeligt det er, at Kartografen skulde begaa en saadan Fejl, ligesaa urimeligt er det ogsaa, at *Nordenskiöld* skulde mene, at *Kingigtorsuak* var en Ø, som han kaldte „*Kong Christians Ø*“.

Det forekommer mig derfor rimeligst, at *Nordenskiöld* ved at give Navnene har tænkt paa *Kalerajuek*, medens Kartografen har aflagt Pynten efter *Kingigtorsuak*.

III.

Angmagsalikerne.

Efter at vi havde besøgt de indre, frodige Egne af Fjordene og de beboede Steder, gik vi i Vinterkvarter i Begyndelsen af Oktober.

Hele Vinteren igjennem modtog vi daglig Besøg af Østlænderne fra hele Omegnen. Saavel herved som ved Besøg hos Østlænderne fik vi god Lejlighed til at lære Befolkningens Levevis, Skikke, Religion, Sprog og Fortællinger at kjende.

I Omegnen af Angmagsalik lever der over 400 Mennesker, som ere fordelt paa tolv beboede Vinterpladser, hvoraf de syv findes ved selve Angmagsalikfjorden. Ved hver Vinterplads findes kun ét beboet Hus. Ligesom den sydlige synes ogsaa den nordlige Stamme af Østlænderne at være i stærkt Aftagende. Paa ikke mindre end 40 Steder saas Huslevninger ved Angmagsalikfjorden, og man fortalte os, at alle disse Tomter tidligere havde været beboede samtidig. Hvalerne ere i det sidste Aarhundrede fuldstændig forsvundne paa Grund af Hvalfangernes Efterstræbelser, og Træksælterne, Klapmydser og Svartsider, ere i stærkt Aftagende, efter at Evropæerne have begyndt at efterstræbe disse Dyr. Man kan derfor ikke undres over, at Hungersnød nu indtræffer hyppigere end i tidligere Tid.

Da Grønlands Østkyst er nævnt som Eksempel paa et Land, hvor der skulde findes flere mandlige end kvindelige Individuer, skal jeg kun nævne, at der af de 548 Individuer, som i Efteraaret 1884 fandtes paa den be-

*) Løwenørns: Extrait de la relation d'un voyage pour la découverte de la côte orientale de Groenland. Paris 1823.

**) Egede: Rejsebeskrivelse til Øster-Grønlands Opdagelse, foretaget i Aarene 1786 og 1787. Kjøbenhavn 1789.

***), „Karta öfver Konung Oscars Hamn på Grönlands Ostkust. Uprättad under expeditionen med Sofia 1883 af C. J. O. Kjellström.“

rejste Kyst, vare 247 Mænd og 301 Kvinder, altsaa 10 % flere Kvinder.

Strækningen af Østkysten indtil c. 68° n. Br. besøges af og til af Angmagsalikerne for Narhval- og Bjørnefangstens Skyld. Man siger, at Isen ikke lægger saa store Hindringer i Vejen paa denne Strækning som paa den sydligere.

Som bekendt, ere Eskimoerne fortrinlige Kartografer og have en overordenlig Stedsands, og jeg antager derfor ikke, at de Kaart og Beskrivelser, som jeg har faaet af denne nordlige Strækning, ville være meget forkerte. Paa c. 68° Brede gaar en meget bred Isfjord ved Navn *Kangerdingsuak* ind i Landet, og hinsides denne trækker Landet sig i mere østlig Retning. Denne Fjord har aldrig været passeret af Folk fra Angmagsalik, men der gaar Sagn om, at der skal bo Mennesker paa den anden Side, men som aldrig nogen har sét. Ligeledes haves et Sagn om et Sund, der endnu nordligere gaar tværs igjennem Landet til Vestkysten. Man fortæller, hvorledes Angmagsalikerne Sagnhelt Uijartek o: Landomsejleren, rejste hele Grønland rundt, idet han paa Hjemvejen kom igjennem dette lange og farlige Sund. Besynderlig nok har Paul Egede*), Cranz**) og Giesecke***) hørt fortælle om et Sund, som tidligere skulde have gaaet tværs igjennem Grønland til Østkysten ved Jacobshavns Isfjord. Omegnens Beboere omtalte endog deres Frygt for, at heftige SO.-Vinde skulde bryde Isen i Sundet op, saa at Østkystens grusomme og vilde Beboere kunde komme over og slaa dem ihjel. At der her, fra begge Sider af Grønland, tilsigtes det samme Sund, kan der næppe være nogen Tvivl om.

Jeg skal her give et Uddrag af en ethnologisk Skitze af Angmagsalikerne, som Cand. Knutsen og jeg i For- ening have udarbejdet.

Angmagsalikerne ere middelhøje, slanktbyggede og vel proportionerede. De have markerede Ansigtstræk med fremspringende, undertiden krumme Næser, men mange have dog lidt skjæve Øjne og fremstaaende Kindben. Deres Haar og Øjne ere sortbrune og Hudfarven blaalig hvid. Ikke faa have Skjæg, dog udrykke de yngre Mænd som oftest Skjægget. Saa godt som alle Fruentimmer ere tatoverede med et Par korte Streger mellem Øjenbrynene og én lidt nedenfor Næseroden, ligesom ogsaa et Par korte Streger paa Hagen. Arme og Hænder og til Dels Benene ere mere eller mindre tatoverede med ret-

linjede Figurer og smaa Streger, som ofte dække større Partier. Nogle Fruentimmer ere tillige tatoverede paa og mellem Brysterne. I Almindelighed siges, at det er til Pryd og Fornøjelse, at Tatoveringen sker, men alligevel forbindes den Tanke dermed, at de ville blive dygtigere til deres Arbejde. Mændene ere kun undtagelsesvis tatoverede, og da kun med enkelte mindre Streger paa Arme og Haandled „for at kunne harpunere godt“. Tatoveringen sker ved at sy gjennem Huden med en sodet Senetraad.

Om Vinteren bo Folkene i Huse, byggede af Sten og Græstørv (se Fig. II). Et saadant Hus bestaar kun af ét Rum, der er 12 til 20 Alen langt og 6 til 8 Alen bredt. Husene ere i Almindelighed byggede paa skraatliggende Terrain — se Fig. II Snit *cd* — nær ved Havet og med Forsiden, hvorpaa Tarmskins Vinduer og en 10 à 15 Alen lang Husgang findes, vendende mod Havet. Murene ere byggede ned i Jorden, og Bagmuren hyppig i Niveau med Jordoverfladen.

Den bageste Halvdel af Husets Indre er optagen af en Træbrix, der er dækket med Skind og staar i en Højde af 1 Fod over Gulvet. Langs Brixens Forside staa Støtter, som bære Tagryggen, og som danne Grænsen mellem de forskellige Familierum. Fra Støtten hænger et Stykke Skind, der naar 1½ Fod op over Brixen og danner Skillevæggen. Det gaar dog ikke helt ind til Væggen, men efterlader en Gang langs Husets Bagside, hvor man altsaa kan færdes fra det ene Rum til det andet. Brixen benyttes baade til Seng og til Sidde- og Arbejdsplads om Dagen. Hver gift Kone har sin Vægstens Lampe, staaende paa en Platform *x*, foran Brixen. Over Lamperne hænger oppe under Loftet en Tørrehæk, Tremmeværk, fra hvilken der hænger store Vægstens Gryder. Al Mad koges i Hus eller Telt. Østlændingerne bruge nemlig ikke andre Ildsteder end Lamperne*). Paa Tørrehækken lægges Kamikker (Skotøj) og

*) Nordenskiöld skriver i „Ymer“ 1883 Side 252, at der ved Kong Oscars Havn fandtes Ildsteder. Saadanne have vi kun iagttaget et Par Gange paa Grønlands Østkyst, og hver Gang paa Steder hvor Graah bevislig havde haft Telt, hvorfor der ikke kunde være Tvivl om andet, end at de hidrørte fra ham. Vi have aldrig sét Hedningerne have Ild i det fri. Naar de skulde støbe Kugler til de Rifler, de havde faaet af os, eller Tinbeslag, kom de over til os for at gjøre det.

Scoresby fandt Ildsteder paa 70½° n. Br. *), men de Ruiner, han traf paa, synes at hidrøre fra en anden Eskimo-Stamme end Angmagsalikerne, at dømme efter de mange, men smaa Huse, som vare samlede paa ét Sted.

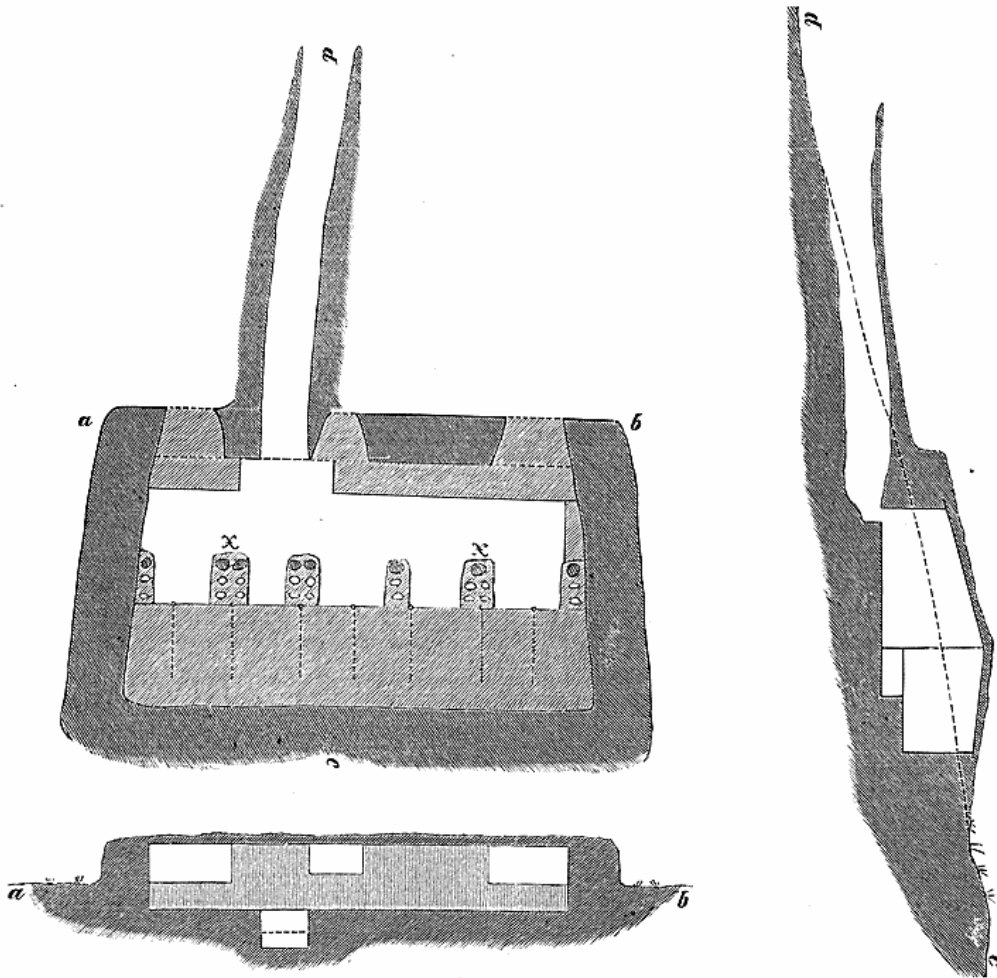
*) William Scoresbys des Jüngers Tagebuch einer Reise auf den Wallfischfang 1822 Side 217.

*) Paul Egede: Efterretninger om Grønland, uddragne af en Journal, holden fra 1721—88. Kjøbenhavn.

**) Cranz: Historie von Grønland. 1765.

***) Gieseckes Mineralogiske Rejse i Grønland ved F. Johnstrup. Kjøbenhavn 1878 Side 82.

Fig. II.
Tegning af Huset ved Tasiusarsik.

andre Klædningsstykker, som skulle tørres. Udenfor Lampen staar Vandballen, og under Brixen Urinballen. Disse Baller ere, ligesom alle deres øvrige Kar, forarbejdede meget kunstigt og smukt af Drivtræ.

I et saadant Hus bor i Almindelighed en halv Snes Familier, det vil sige 30 à 50 Mennesker. Om Sommeren bo Angmagsalikerne i Telte, der ere betrukne med dobbelte Skind og have Tarmskindes Forhæng. Det er kun sjældent, at der bor andre end de nærmeste af Familien sammen i Telt.

Her er ikke Plads til at omtale Angmagsalikerne Klædedragt, Kajaker, Baade, Fangeredskaber m. m.,

og jeg skal derfor kun nævne, at Alt har megen Lighed med Vestlændernes paa den Tid, Missionærerne kom til Vestkysten.

Angmagsalikerne Hovederhverv er Sælhundefangst. Denne sker saavel fra Kajak som paa Vinterisen.

Isbjørnen optræder periodisk med Storisen. Naar den kommer om Vintere, gaar den i Hule, hvor den opholder sig en Maanedstid. Disse Huler laves i Sneen oppe paa Land; Hannens ligger nær ved Stranden, medens Hunnen med Ungerne har Hule længere oppe. I Hulen fødes Ungerne, som ikke er større end maanedsgamle Hundehvalpe. Ungerne blive hos Moderen, indtil de ere fuldvoxne.

Naar Moderen forfølges, bærer den de smaa Unger i Flaben.

De fleste Bjørne fanges, naar de gaa i Hulen, paa hvilken Tid de ere meget fede, eller naar de forlade Hulen og ere meget magre. Naar Bjørnen opdages, slippes Hundene løs paa den. Disse opholde den, indtil Jægeren kan komme til og stikke den med Læuseren. Undertiden sætter Bjørnen sig til Modværge og slaar Jægeren til Jorden, men gjør ham dog sjælden anden Skade end nogle mindre Rifter og Bid. Haves ingen Hunde, flygte Bjørnene gjerne, naar de se Mennesker. Da en Mand i Fjor Vinter knækkede sin Lænser i Kamp med en Bjørn, tog han en Kobberem, Rem af Sæl-hundehud, og kvalte den med denne.

Undertiden fanges Bjørnene i deres Huler. Der slaas da Hul i Taget af Hulen, og Bjørnen stikkes gjen-nem dette med Lænserne. Den gjør i saa Tilfælde intet Forsøg paa at flygte. Tidligere fangedes Bjørne ogsaa i Fælder, som vare indrettede ligesom Rævesfælderne, nemlig med Falddør. Man nævner 2 eller 3 saadanne Fælder, som endnu kunne ses. Fælderne ere byggede af meget store Sten og ikke større, end at Bjørnen akkurat kan presse sig ind for at faa fat paa Lokkemaden, som bestaar af en hel Netside.

Af andre Dyr, der jages eller fiskes ved Angmagsalik, skal jeg kun nævne: Narhvaler og Hvidfisk samt Hajer, Lax og Angmagsætter.

I tidligere Tid fangedes ogsaa Hvaler, Moskusoxer og Rensdyr, men de ere nu fuldstændig udryddede. Man siger, at Hvaler og Rensdyr fortrak fra Landet, „fordi Mændene havde for megen Omgang med andre Folks Koner“, medens andre paastaa, at det var „fordi Konerne vare misundelige over, at Mændene havde Omgang med andre Koner“.

Angmagsalikerne kjende ingen sociale Forpligtelser; kun Husfæller og til Dels nære Slægtninge staa hverandre bi. Som tidligere er nævnt, findes der kun ét Hus paa hvert beboet Sted. Dette beboes af indtil en halv Snes Familier, som ofte kunne være delte i flere Slægter. Som Overhoved i Huset fungerer den ældste Mand, naar han er en god Fanger, eller har været det, og har Sønner, som ere dygtige Fangere. Denne ældstes Stilling beror maaske mest paa en stiltiende Anerkjendelse af hans Avtoritet, hvilket viser sig ved, at han betragtes som Vært af besøgende fremmede, ligesom han ogsaa bestemmer Husets Deling og Ordning.

Saa længe Folk bo i Hus sammen, nyde alle Husfæller godt af den enkeltes Fangst og Vinterforraad, idet det dog tilkommer Ejermændene at bestemme, hvorvidt Forraadet skal tages ind.

Naar de indfødte flytte i Telt, bo kun de nærmeste Slægtninge sammen, og derved ophører det Fællesskab, som har hersket mellem Husfællerne.

Fruentimmerne have kun social Betydning, for saa vidt som de give Anledning til Uenighed mellem Mændene. Deres Stilling maa nærmest betragtes som tjenende. De tilbringe største Delen af deres Tid paa Brixen, hvor de sidde med Benene over Kors og have ingen andre Klædningsstykker paa end deres „natit“, de ovenomtalte overordentlig smaa Hjemme-Benklæder, som kun netop formaa at skjule Kjønsdelen. De ere meget renlige, idet de hyppig vaske sig over hele Legemet i Urinballen. Haaret bliver daglig vasket i samme Balle og sidder altid meget omhyggeligt i en stor Top og er prydet med mange smaa Perler.

Folkene paa en Boplads danne ligesom et Samfund for sig, som endog ofte ligger i Fjendskab med Folkene paa en anden Boplads. Tyveri er ikke ualmindeligt mellem Angmagsalikerne, men sker vist lige saa ofte af Hævn som af Træng. Mord ere hyppige, naar man tager Hensyn til den sparsomme Befolkning. For disse Forbrydelser kjendes ingen anden offentlig Paatale end Trommesang, ved hvilken Parterne synge hinanden paa, og Tilskuerne give deres Bifald eller Mishag til Kjende. En saadan Trommekamp er ikke afgjort paa én Gang, men gjentages ofte, idet Parterne rejse i Besøg til hinanden for at synge hinanden paa, saa at Kampen kan udstrækkes til mange Aar. Naar den ene Part dør, tages det til Indtægt af den anden, som roser sig deraf, naar han omtaler det.

Hvis Angmagsalikerne blive fornærmede paa nogen, da holde de enten Trommedans med denne, eller hævne sig ved Tyveri eller Snigmord. De skamme sig ikke for at fortælle, at de have stjaalet eller ødelagt en andens Ejendom eller begaaet Mord, naar det er for at hævne en virkelig eller indbildt begaaet Forbrydelse.

Familiebaandet, det vil sige Blodets Baand, betragtes som en Forpligtelse til at staa hverandre bi under alle Omstændigheder. Derimod betragtes Ægteskabet ikke som noget Familiebaand. Medens saaledes Familieskabet i tredje og fjerde Led holdes i Agt, saa betragtes Konen kun som en Maitresse eller Tjenestepige, ved hvilken man kan skille sig, naar det skal være. Først, naar Konen har faaet et Barn, er hendes Stilling mere sikker. Som det sig hør og bør, er Manden Numer et i Familien; efter ham komme Sønnerne, selv om de ere ganske smaa, idet de betragtes som vordende Fangere, der skulle underholde Forældrene paa deres gamle Dage.

Saasnart Konen bliver frugtbringende, betragter Ægtefællen hende allerede som Moder til den vordende Fanger,

hvorfor hun bliver behandlet med mere Omhyggelighed. Da hun selv er meget interesseret i, at Barnet skal blive en Dreng, anlægger hun i den Hensigt forskellige Amuletter. For at den frugtsommelige Kone om Vinteren kan faa passende Motion, faar hun ofte af Manden Befaling til at danse. Denne Dans bestaar fornemmelig i en vuggende og drejende Bevægelse i Hosterne, medens den dansende slaar paa Tromme og synger.

Naar Fødselen forestaar, gaa alle Mænd og større Børn ud af Huset, hvis Vejret tillader det. De Folk, som blive tilbage i Huset, tage deres gamle Pelse paa, „for at Barnet skal blive en Dreng“. En ældre Kone assisterer ved Fødselen. Navlestrængen overskæres enten med en Muslingeskal, eller ogsaa bider Moderen den selv over. Efterat Barnet dernæst er vasket i Urinballen, stryger Moderen Barnet omkring Munden med sin Finger, som er dyppet i Vand, hvilket skal betyde, at Barnet skal ernære sig ved Havet, og nævner samtidig Navnene paa afdøde, som Barnet skal opkaldes efter, først og fremmest den sidst afdøde i Distriktet. Disse Navne kaldes Barnet dog ikke med, men faar et Kjendingsnavn.

Vanskabte og syge Børn, som antages ikke at kunne leve, lige som Børn, hvis Moder dør under Fødselen, og som ingen anden kan give Die, blive kastede udenfor paa Jorden eller for at omkomme i Havet. Børn, der saaledes ombringes, og dødfødte Børn „komme til Himlen, hvor de foraarsage Nördlys. Børnene tage hverandre i Hænderne og danse rundt i Slynngninger og Svingninger. Snart sno de sig i Spiralform op omkring den ene Fløj, snart aabner Spiralen sig igjen. De spille Boldt med deres Efterbyrd, og naar de se forældreløse Børn, løbe de henimod dem og kaste dem omkuld. De ledsage Legen med en hvislende, pibende Lyd“.

Den indfødte Fortæller ledsagede denne Beskrivelse med livlige Bevægelser, hvorved han fuldstændig illustrerede Nordlysene som Børnenes Leg. Den førstnævnte Leg ses, naar Nordlys vise sig som brede Baand eller Draperier, hvori de enkelte Straaler pege mod Zenith, og som bestandig ere i stærk bølgeformig og slyngende Bevægelse. Boldtpillet ses, naar enkelte Nordlysstraaler fra Baandene skyde op imod Zenith med stor Hastighed. Børnene løbe hen imod de forældreløse og støde dem omkuld, naar enkelte Nordlysstraaler hurtig fare i horizontal Retning og ligesom fordrive de Straaler, som allerede vare til Stede dér.

Saa længe Børnene ere smaa, bæres de i det fri paa Moderens Ryg. De opvoxe i den mest ubundne Frihed. Forældrene nære en ubeskrivelig Kjerlighed til dem og straffe dem derfor aldrig, selv om de ere nok

saa gjenstridige. Man maa imidlertid beundre, hvor vel-opdragne de smaa alligevel ere.

Børnene gaa i Hus og Telt fuldstændig nøgne, hvilket de vedblive med, indtil de næsten ere voxne. Først da, i 14 à 16 Aars Alderen, anlægges „natit“; „thi da skamme de sig for at gaa fuldstændig nøgne“. Saa snart Drengen har faaet „natit“ paa, „begynde Fruentimmerne at smile til ham, og han er parat til at gifte sig“. De unge Piger gaa med udslaget Haar, saa at det ofte er vanskeligt at skjelne dem fra Drengene, men kort Tid, efter at de have faaet „natit“ paa, sættes Haaret op i Top, hvilket er Tegn paa, at de ere giftefærdige.

Østlændinge gifte sig ofte, førend de blive fuldvoxne, nemlig saa snart, de ere i Stand til at forsørge en Kone. Grunden til, at de gifte sig, er nærmest for at have en Kone, som kan holde deres Tøj i Orden og berede deres Fangst. Vi have sét Exempel paa, at en Moder sagde til sin Søn, at han „skulde gifte sig, thi hun kunde næsten ikke mere se at sy“. Af den Grund ser man ofte mærkelige Ægtepar, idet et ganske ungt Menneske kan være gift med en Kone, som kunde være hans Moder. Disse tidlige Giftermaal ere ogsaa Grund til hyppige Skilsmisser; thi saa snart de af en eller anden Grund ere kjede af hinanden, skilles de igjen, saa at det er ganske almindeligt, at de have været gifte 3 à 4 Gange, inden at de faa Børn. Vi have sét Exempler paa, at saavel Mænd som Kvinder have været gifte 6 à 8 Gange. Først naar der er kommet Børn, synes der at komme stabilere Forhold til Stede. Nærbeslægtede gifte sig ikke med hinanden, dog er det almindeligt, at sammenbragte Børn blive gifte.

Dygtige Fangere have ofte to Koner. Naar en Kone ikke kan overkomme Beredningen af Skindene af Mandens Fangst, antages en anden undertiden paa Opfordring af den første. Ligeledes antages undertiden en anden Kone, for at Manden sikkert kan have to Roersker til sin Baad. Flere end to Koner kjendes intet Exempel paa. Skjønt der er 10 % flere Fruentimmer end Mandfolk, ere derfor saa godt som alle Fruentimmer gifte. Vi kjende kun et eneste Exempel paa en ældre ugift Pige, som dog havde et Par Børn. Det anses ikke for nogen Skam, at en ugift Pige faar Børn, men derimod bebrejdes det en fuldvoxen, gift Kone, naar hun ikke kan faa Børn. Vi ville anslaa Antallet af levende Børn, som hver Kvinde faar, til 3 à 4, dog er 7 à 8 Børn ikke nogen Sjældenhed. Vi kjende flere Exempler paa Tvillinger.

Selve Giftermaalet sker uden Ceremoni. En ung Mand maa undertiden betale Faderen for at faa hans smukke Datter til Ægte med en Harpun eller lignende, lige som omvendt gode Fangere betales af Fædrene for at tage

deres Døtre til Ægte. Det hændes ikke sjældent, at Mændene røve eller bortføre andre Folks Koner, undertiden efter Opfordring af hendes Familie, for at hun kan faa en bedre Forsørger.

Mændene behandle i Almindelighed deres Koner godt. Det er meget almindeligt at se Ægtefolk kjærtegne hinanden. Især unge Ægtepar genere sig aldeles ikke for i fremmedes Paasyn at kjærtegne hinanden overordentlig intimt. De kysse ved at trykke Næserne mod hinanden. Uenighed mellem Ægtefolk er rigtignok ikke sjælden; den afgjøres ved, at Konen faar en Dragt Prygl eller et Knivstik i Arm eller Ben. Hermed er Striden ofte afgjort og Forholdet lige saa ømt som tidligere, i Særdeleshed hvis Konen har Børn. Har Konen derimod ingen Børn, sker det ikke saa sjældent, at Konen eller Manden, naar Lejlighed gives, gaar sin Vej uden at sige noget, og Ægtefolkene ere da skilte.

Konerne ere meget lydige mod deres Mænd og ere lange for ikke at gjøre dem til Behag, i Særdeleshed saa længe de ingen Børn have. Imellem gamle Ægtefolk er der som oftest det smukkeste Forhold, dog kan Konen, naar hun bliver tidligere gammel end Manden, blive negligeret for en yngre Kones Skyld.

Den Ømhed, som Manden viser overfor Konen, er dog ikke større, end at han, naar det er knappe Tider, rejser paa Gæsteri og undertiden bliver borte længere Tid, idet han saa overlader Kone og Børn til at sørge for sig selv.

En almindelig Leg om Vinteren i festlige Anledninger, eller naar der kommer Gæster til Huset, er „Lampeslukningsleg“, som man ogsaa kunde kalde „Konebyttens“. I denne Leg deltage saavel gifte som ugifte. En god Vært lader altid Lamperne slukke om Aftenen, naar der er Gæster i Huset. Til daglig brænde nemlig Lamperne Dag og Nat.

Undertiden kunne to Mænd komme overens om at bytte Koner paa kortere eller længere Tid. De bytte da samtidig ogsaa forskellige andre Ting. Det kan hændes, at de med det samme beholde den tilbyttede Kone, idet de ikke gjerne ville skilles ved de Gjenstande, de ere komne i Besiddelse af. Jeg havde foræret en Mand et Billede til hans lille Barn. Næste Dag kom han igjen og bad om et Billede til, idet han fortalte, at han havde sovet den Nat hos sin Byttekone, der boede et andet Sted i Fjorden. Hun havde ogsaa et lille Barn, som han betragtede som sit Barn, ligesom hans Kones Barn i Grunden ogsaa var Byttekonens Mands Barn.

Ligesaa let som Ægteskab kommer i Stand, gaar det ogsaa i Stykker. Som Grund til Skilsmisse angives ofte, „at Konen er en daarlig Syerske“, eller „at Konen

vil bo samme Sted, hvor hendes Familie bor“, eller at hun er pryglet eller stukket af Manden, eller endog kun at hans Familie har negligeret hende.

De indfødte opnaa i Almindelighed ikke nogen høj Alder, saa at det er sjældent at se Folk over 60 Aar. Dødsarsagerne ere nærmest Forkølelsessygdomme og Hudsygdomme. Tillige omkomme mange Fangere i Kajak, og i de senere Aar ere mange døde af Hungersnød.

Døden paaskyndes ikke, undtagen naar Patienten bliver sindssyg o: taler i Vildelse. Han bindes da med Hænder og Fødder udstrakte paa Brixen eller Gulvet og knevies. Han faar intet at spise og drikke, og undertiden lægges store Sten paa den syges Bryst. Saaledes bliver han liggende, til han dør. Ofte gjøres Pinslerne kortere, idet den syge, efter at være bleven bunden, strax kastes i Havet. Den eneste Maade, hvorpaa Patienten kan befries fra denne Kur, er ved, at han tilstaar, at han er Hex og nævner alle de Mord og Forbrydelser, enten virkelige eller indbildte, som han har paa sin Samvittighed.

Angmagsaliksfordens dygtigste Fanger: Perkitigsak, som var en Fjende af Angekokkerne og gjorde Nar ad dem, fik en Brandbyld paa Bagen. Han fik Feber, og mange Angekokker fra forskellige Steder indfandt sig for at helbrede ham. Da Feberen tiltog, erklærede de, at han stod Fare for at blive rasende. Han maatte da tilstaa, at han var Ilisitsok o: Hex, og havde udsendt fire Tupilekker o: en Slags Hexevæsen, der tilsammen havde dræbt en Snos Mennesker, hvoraf en Del af hans egen Familie. Den sidste Tupilek lavede han i Foraaet; „den havde Skikkelse af en Hvalros og havde Fruentimmerbuxer paa.“ Desuden havde han samlet Lavarter paa Stene, hexet over dem og blandet dem i Maden, som hans Nevø og Plejesøn skulde spise. Drengen afgjordes og døde senere. Ved et Vandomslag, som vi sendte til ham, aabnede Bylden sig, og Feberen forlod ham. Hans Helbredelse tilskreves alene hans Tilstaaelse af de Forbrydelser, han havde begaaet. Hans Fætter, vor hæderlige Vært Kutuluk, sagde i fuldt Alvor: „Det var godt, at han tilstod, ellers var han bleven vanvittig.“ Han selv kom imidlertid senere med et prægtigt Skind til os som Betaling for sin Helbredelse, skjønt vi havde frabedt os Betaling.

Naar Folk blive alvorlig syge, og der ikke er nogen Hjælp eller Udsigt til, at de skulle komme sig, blive de kjede af at lide og gjøre da ofte selv Ende paa Lidelsen ved at kaste sig i Havet. Ofte foranlediges de dertil ved, at deres nærmeste lade dem vide, at „de jo ikke mere have noget at leve for.“

Mod indvortes Sygdomme haves ingen Midler. Mod

udvortes have de kun meget faa Midler, f. Ex. at indgnide alle Slags Saar med Spæk og at brænde eller skære Dødkød bort.

Naar et Menneske er død, iføres Liget sine bedste Vinterklæder, en Kobberem slaas omkring Benene, og det slæbes derefter ud gjennem Husgangen eller Vinduet uden nogen som helst Ceremonier. Dersom en af Forfædrene er omkommen i Kajak, hvilket i Reglen er Tilfældet, bliver Liget kastet i Havet eller lagt paa Strandbredden ved Lavvande for at skylles bort ved Højvande, og dersom der er Is, stikkes det ned gjennem Isen. Man kan ofte lang Tid efter tydelig se Liget ligge i Havet ud for Huset. Undertiden begravnes Ligene ogsaa paa Klipperne og tildækkes med løse Sten. For at spare Sten bliver Liget ofte helt sammenbøjjet.

Vi have hørt flere Exempler paa, at Folk, der have været Døden nær, have styrtet sig i Havet for at være sikre paa at komme dér, thi naar ingen Slægtning begraver dem, er der ingen, der senere besørger det. Vi have i forladte Huse, hvor der har hersket Hungersnød, set Skeletterne ligge endnu paa Dødsstedet.

Saa vel naar Liget begravnes i Havet som paa Klippen, faar den døde sine fornemste Redskaber med sig. De henlægges i en Klipperevne og tildækkes med Sten; kun Kostbarheder, saasom Knive eller lignende Jærnsager beholde den afdødes efterladte.

Angmagsalikerne have mange Sørgekikke, bestaaende i Hysten og Sukken og Afholdenhed fra mange Ting; men rigtig Sorg er vist meget sjælden; de overholde kun Sørgekikkene, „for at den døde ikke skal blive vred.“

Naar Sorgen er til Ende, nævnes den afdødes Navn ikke mere. Hvis den afdøde har havt Navn efter et Dyr, Gjenstand eller Begreb, maa Ordet for dette Dyr, Gjenstand eller Begreb forandres. Sproget underkastes derved betydelige Forandringer, idet disse Omdøbninger blive vedtagne af hele Befolkningen. Dog synes det, som om de gamle Benævnelser igjen komme frem, naar den døde helt er gaaet i Forglemmelse.

Angmagsalikerne tro paa, at Mennesket bestaar af tre Dele, nemlig: Legeme, Sjæl og Navne. Legemet er selvfølgelig forgængeligt. Sjælen er saa stor som en Finger og bor i Mennesket. Bliver Sjælen syg, bliver ogsaa Mennesket sygt, og dør Sjælen, dør ogsaa Mennesket. Angekokker og Ilisitsut o: Aandebesværgere og Hexe, kunne røve et Menneskes Sjæl. Mennesket bliver da sygt, og det bliver hans Angekoks Kunst at finde, hvor Sjælen er henne og skaffe den tilbage til Mennesket. Efter et Menneskes Død lever Sjælen op igjen enten under Havet eller oppe i Himlen. I Havet er der

Masser af Sælhunde og Narhvaler, og i Himlen er der Ravne og Krægebær. Der er godt begge Steder, men dog foretrækkes det første Sted.

Navnen er saa stor som et Menneske og træder ind i Barnet, idet dette efter Fødselen stryges om Munden med Vand samtidig med, at de afdødes Navne nævnes. Man maa sørge for ikke at støde eller fornærme Navnen, thi da kan den forlade Mennesket, og dette bliver sygt. En Mand ved Navn Adlaglak havde i sin Tid været med til at paaklæde sin afdøde Søsters Lig. Han maatte af den Grund ikke arbejde i Jærn inde i Huset, men havde alligevel begaaet slig Uforsigtighed. Hans Søsters Navn blev derfor vred og forlod hans lille Søn, som derfor fik stærk Diarrhoe. Heldigvis opdagede Angekokken under Tornakkunsterne Tabet af Navnen og fik den hentet tilbage, da den var i Nærheden af det fjærne, frygtede Land: Ipertit. Navnen frøs dér og raabte højt; derfor var det, at Barnet var sygt. Havde Navnen naaet Ipertit, vilde den være frosen ihjel, og Barnet vilde være død. Naar Mennesket dør, bliver Navnen liggende ved Liget i Vandet eller Jorden, hvor det er begravet, indtil et Barn opkaldes derefter. Da gaar den ind i Barnet og fortsætter Tilværelsen dér.

Angmagsalikerne tro paa Aander, som omgive dem overalt. Kun nogle faa indviede, nemlig Angekokkerne, kunne se og mærke disse Aander. Naar Kajakmanden ferdes paa Havet, omgives han af Inersuitter. De bo under Havet, men have ellers samme Beskæftigelse som Menneskene. Om deres Oprindelse fortælles følgende: I Begyndelsen var Jorden ganske flad, og der var intet Vand paa den, men da sprækkede Jorden, og Vandet strømmede frem, og mange Mennesker styrtede ned i Sprækkerne. Alle disse forulykkede bleve Inersuitter og befolke nu Underverdenen.

Havets Dyr beherskes af en stor Kvinde, i hvis Haar der hænger Sælhunde og Narhvaler etc. Naar Angekokkerne af deres Tartok o: Aand, føres til hende og rede hendes Haar, komme Havdyrene til Kysterne. En Angekok fra Sermiligak havde engang redet hende saa godt, at der i tre Aar var Overflod paa Sælhunde. For Øjeblikket kan ingen af Angekokkerne rejse til hende.

I Havet lever ogsaa Tornarsuk og dennes Hjælper, Erperketep. Disse kunne ses af andre end Angekokker og synes efter Beskrivelsen at være store Blæksprutter. De ere hverken gode eller onde Aander, men staa i Angekokkernes Tjeneste og lystre deres Herre, f. Ex. ved at spise Folks Sjæle eller besvare Spørgsmaal, som henvendes til dem.

Indlandet beboes af Timerseter. Disse have Menneskeskikkelse, men ere meget større, nemlig saa høje som

en Konebaad er lang. Deres Sjæl er alene saa stor som et Menneske. De leve af Landjagt, fange Sælhunde i Snarer og harpunere Narhvaler ved smalle Sunde. Som oftest ligge de i Strid med Menneskene, men kunne dog ogsaa leve paa en venskabelig Fod med dem og endog holde Konebyttten med dem.

Indlandsisen er beboet af Erkilliker, der for oven ere som et Menneske og for neden som en Hund. Erkillikerne leve altid paa fjendtlig Fod med Menneskene.

Man fortæller, at Timerseter, Erkilliker og Kavdlunakker o: Evropeere, have samme Oprindelse, idet de nemlig ere Afkom af en Pige og en Hund. Da Pigens Forældre syntes, at de spiste altfor meget, blev hun sat ud med alle Børnene paa en lille Ø. Bedstefaderen bragte dem Mad ud paa Øen, men naar han ikke kunde komme, bragte Hunden Mad derud i et Par Buxer. En Dag havde Bedstefaderen blandet Sten mellem Maden, som Hunden skulde bringe ud til Børnene. Den var derfor lige ved at drukne, hvis den ikke havde haft et Trylleord, som havde hjulpet den.

Efter Opfordring af Hunden og Moderen spist Børnene Bedstefaderen næste Gang, han kom ud til dem. Moderen maatte nu sende Børnene ud i Verden for at sørge for sig selv. Hun tog en Kamiksaal, o: Støvle-saal, satte nogle af Børnene deri, skubbende den ud i Havet, og sagde: „Eders Fader kan ikke lave noget til eder, derfor maa I lære eder selv at lave noget!“ Disse bleve til Kavdlunakker. De andre Børn satte hun paa Pileblade, som laa paa Vandet, og skød dem ind mod Land. Disse kom ind til det Indre af Landet, hvor der intet Vand er, og bleve til Timerseter og Erkilliker. Kavdlunakkerne kom til et Land, hvor de lærte sig at lave Jærn, Skibe og Huse, „ja de kunne alt, hvad de ville!“

Himlen er ogsaa befolket med Aander. Af dem skal jeg kun nævne Sol, Maane og Vega. Om Sol og Maanes Oprindelse have den samme Fortælling som hos andre Eskimoer. Maanen boede nemlig her nede paa Jorden i et Hus, hvor ogsaa hans Søster, Solen, boede. Altid, naar Lamperne slukkedes, sov Maanen hos sin Søster. En Aften sodede Solen sine Hænder, for at tilsmøre sin Elsker dermed for at opdage, hvem han var. Da hun om Morgenens saa, at det var hendes Broder, skar hun sit ene Bryst af, kastede det hen for Broderen og sagde: „Siden Du holder saa meget af mig, saa spis mig!“ Hun tog en Pind, stak Lampemos paa Enden af den, dyppede det i Tran, og tændte det. Derefter løb hun ud, og eftersom hun løb, steg hun op i Luften. Maanen lavede sig ligeledes en Fakkell og løb ud for at forfølge sin Søster; men hans Fakkell slukkedes, saa at

der kun blev Glød tilbage. Naar den er ved at slukkes, puster han til den, saa at der flyver Gnister ud til Siderne, og disse blive til Stjærner. Dette samme Sagn have selv hos Point-Barrow Eskimoerne i Nordvest-Amerika.

Vega, som kaldes Nelarsuk, gjør Menneskene megen Gavn, idet den angiver Tiden for Menneskene, naar det er mørkt, ligesom Solen, naar det er lyst.

Disse Aander, foruden mange flere, dyrkes ikke paa nogen som helst Maade, men for at sikre sig mod, at de skulle skade, bære alle Folk Amuletter af de mest forskjelligartede Ting, som de tro kunne hjælpe dem mod Sygdom og Farer og sikre dem et langt Liv. Amuletter tjene ogsaa i andre Øjemed, nemlig for at opnaa enkelte Ønskers Opfyldelse. Mændene bære i Almindelighed Amuletterne i et Korsbaand over Brystet eller i et Baand om Overarmen; Kvinderne i Haartoppen eller i Snippen foran paa Pelsen.

Foruden Amuletter og de Skikke, som iagttages for bevare et langt Liv, bruges ogsaa af overnaturlige Midler: Trylleord, Trylleformularer og Tryllesange. De anvendes under Sygdom og Sult og for at afværge Farer. Dog anvendes de ogsaa ved andre Lejligheder, f. Ex., naar en Yngling første Gang faar Kajak, samt naar han første Gang har fanget en Sælhund. De bruges ogsaa mod Fjender, idet de kunne bringe Sygdom, Skade eller Død over disse.

De ere meget gamle og gaa i Reglen i Overlevering fra den ene Slægt til den anden ved Salg. De ere mest virksomme, første Gang man bruger dem, og tabe efterhaanden deres Kraft, hvorfor man ikke maa bruge dem uden Nødvendighed. De fremsiges i en dæmpet mystisk Tone, men de indfødte kjende ikke Betydningen af Ordene.

Som tidligere nævnt, ere Angekokkerne de eneste, som kunne se og have Omgang med Aanderne. Enhver kan blive Angekok eller efterligne Angekokkunsterne, men dygtige Angekokker maa være særlig behændige og snilde, forslagne Hoveder. De rigtige Angekokkunster foregaa i Huset om Vinteren. Lamperne ere slukkede, og Angekokken sidder midt paa Gulvet bagbunden med Trommen ved Siden af sig. Under den mest øredøvende Larm paakaldes Angekokkens Aand. Denne kommer og bringer Trommen til at danse rundt i Luften samt besvarer de Spørgsmaal, som maatte forelægges ham. Hvis et Menneske er sygt, svarer Aanden, af hvilken Grund han er det, om hans Sjæl skulde være kommen noget til eller være røvet. Angekokken maa da sammen med sin Aand foretage vidunderlige Rejser for at skaffe Sjælen til Veje igjen. Folk, der ikke kunne fange Sælhunde, kunne blive helbredede ved Kunsterne. Angekokken

kan rejse til Vindenes Herrer for at skaffe en bestemt Vind; ja, er han meget dygtig, kan han rejse til Maanen og hente Børn til gifte Koner, som ikke have saadanne. Men Angekokkerne maa betales dyrt, hvis deres Kunster skulle hjælpe noget. Ikke for Angekokkens Skyld, men for at Aanderne, der hjælpe ham, ikke skulle blive vrede. Skal han hente Børn fra Maanen til en Kone, maa han efter den besværlige Rejse have Ret til at sove hos hende. Som alle Eskimoer klage Angmagsalikerne sig for meget lidt, og antage strax, at de skulle dø, naar de have lidt ondt i Hovedet. Angekokken bliver i saa Tilfælde strax tilkaldt for at helbrede den syge. Man kan derfor ikke undres over, at Kurene som oftest lykkes.

Forestillingen bestaar mest i med Behændighed at gjøre saa megen Larm og Spektakkel som mulig, og i Bugtalen. Medens Trommen, naar Lamperne ere tændte, altid slaas med Trommestokken paa Randen af Trommen, benyttes Stokken ikke under Angekokkunerne. Tromningen under disse udføres paa forskellig Maade, oftest ved at rokke Trommen hurtig paa en stor, flad Sten, under hvilken der er hule Rum. Dette kan gjøres med Albu eller Ben, hvorved Hænderne blive fri, og slig Tromning lyder, som om Trommestikken brugtes med en utrolig Færdighed. En meget dumpere og mere mystisk Klang frembringes paa denne Maade. En dygtig Angekok maa have et godt Skuespillertalent for at lade saa mange Aander optræde som mulig, stor Tungefærdighed og Svar paa rede Haand samt Evne til at gjøre et dæmonisk, mystisk og nervepirrende Indtryk paa Tilhørerne.

Angekokken Sanemuinak, der fra Begyndelsen fortalte os en Mængde Løgne om sine Kunster, aabenbarede efterhaanden, da han mærkede, at vi ikke troede paa ham, alle sine Kunstgreb. En Dag kom han og forærede mig sin Tromme men bad til Gjengjæld, om jeg vilde hjælpe ham. Han havde nemlig nogle Fjender paa den modsatte Side af Fjorden, som han sagde, ogsaa vare mine Fjender. Disse hadede ham og havde derfor hexet, for at han kunde dø. Han ønskede nu, at jeg skulde give ham et Trylleord, hvormed han kunde skade eller dræbe sine Fjender. Jeg sagde, at jeg lige saa lidt kunde hjælpe ham med et Trylleord, som andre kunde skade ham med Hexeri. Dette troede han aabenbart ikke, men sagde, at han ikke skulde sige til nogen, at jeg havde hjulpet ham. Han betroede mig da, at han hverken kunde hexe eller tale med Aander eller helbrede Folk. Det var altsammen noget, som han bildte Folk ind; men han var overbevist om, at andre Angekokker kunde have Samkvem med Aanderne.

Det første, vi hørte om Angekokkerne ved Angmagsalik, var, at de vare nogle store Løgnehalse; men til Trods derfor tro dog de fornuftigste Folk paa dem, og Angekokkerne tro paa hverandre indbyrdes, idet de tilstaa, at kun de selv lyve og bedrage ved deres Kunster. Angekokkerne nyde forresten ingen særlig Agtelse eller Ærbødighed blandt deres Landsmænd. Man tror kun paa dem af Frygt for den Skade, som de kunne gjøre ved deres Kunster.

Der var kun en eneste Angekok for Øjeblikket, som almindelig ansaas for en stor Angekok, men han er nu

bleven saa gammel, at han ikke rigtig duer længere. Naar hans Tornak o: Aand, indfandt sig, rystede hele Huset. Han kunde flyve til Maanen og hente Børn, og han havde berøvet en stor Mængde Mennesker deres Sjæl. En Gang, fortælles der, blev han greben under Angekokkunerne af en Bjørn, der slæbte ham til Stranden, hvor en Hvalros huggede Tænderne i ham og slæbte ham ud til Horizonten, hvor den fortærede ham. Benraden vendte tilbage og mødte paa Vejen Kjødstupperne, som efterhaanden voxede paa ham, og til sidst ogsaa Øjnene, saa at han kom hel tilbage.

Dette er den eneste nulevende Angekok, som har kunnet gjøre saa gode Kunster. Gamle fornuftige Folk ryste paa Hovedet af de nuværende Angekokker og sige, at de du ikke noget, men vide at fortælle vidunderlige Historier om Angekokkernes mærkelige Dygtighed i gamle Dage.

Angekokkernes Spaadomsgave er af mindre Betydning. En Angekok fik saaledes i Kommission at undersøge, om en frugtsummelig Kvinde skulde føde en Dreng eller Pige. Han hørte Barnet skrike i Moderens Liv og saa, at det var en Dreng. Det blev imidlertid en Pige. Men Angekokken fandt ud af ved en senere Forestilling, at Spaadommen vilde have gaaet i Opfyldelse, hvis Konen ikke ved Uforsigtighed en Gang var falden, hvorved Fosteret var blevet beskadiget og forandret til en Pige.

Medens Angekokkerne have Omgang med Aander, verdenen i Overværelse af andre Mennesker, driver Ilisits Omgang med Aanderne i Hemmelighed og kun for at skade deres Fjender eller Samfundet. Skjønt deres fleste Hexemidler ere fuldstændig indbildte, saa kjende de dog enkelte Midler, hvorved de kunne bringe Død over deres Fjender, f. Ex. ved Anvendelse af Ligkød. En Mand kan godt være Ilisitsok uden at udøve Kunsterne, men benyttes disse, staar han i stor Fare for at blive rasende, saa snart han bliver syg. Han maa i saa Tilfælde tilstaa alt det onde, han har gjort, og maa saa ophøre at virke som Ilisitsok.

Østlænderne dele Aaret efter Maanetændingerne. De gaa ud fra den Tænding, der kommer, efter at Assiit o: Stjernen & Aquilæ (Atair), er set første Gang i Morgendæmringen. Tidligere gik de ud fra den første Tænding efter den korteste Dag, og dette Udgangspunkt for Tidsberegningen bibeholdes endnu enkelte Steder. Maanederne benævnes efter deres Numer efter første Tænding.

Foruden at Angmagsalikerne paa Solens Stilling kunne se, naar det er den korteste Dag, kunne de ogsaa forud bestemt sige det, naar de have set Assiits Stilling i Morgendæmringen. En Mand sagde den 19. December til vor Styrer, at Solen to Dage efter skulde være paa sit laveste, hvortil Styreren svarede, at det allerede vilde indtræffe den følgende Dag. Han havde nemlig set i den islandske Almanak, at det var den længste Dag den 20. Juni, og sluttede deraf, at det maatte være den korteste den 20. December. Østlænderen fastholdt dog sin Mening og havde Ret.

Angmagsalikerne geografiske Kundskaber strække sig naturligvis ikke langt ud over de Egne, som de selv have besøgt. Men disse kjende de ogsaa fortrinlig og kunne nøje forklare Kyststrækninger, som de have besøgt for

en Snæs Aar siden, ligesom de kunne fortælle om Fjorde, Øer og Vejglænder samt om Herlighederne, som udmærkede hver bestemt Egn.

De havde stor Interesse for mine Kaart og kom til mig for at levere deres Bidrag til Kaartene. Paa min Opfordring tegnede de Kaart til mig, og mærkværdigt var det, hvor meget Kaart over samme Egn, tegnede af forskellige Folk, lignede hverandre. Saa vidt jeg havde Lejlighed til at kontrollere dem, vare de fuldstændig nøjagtige. Kaarttegning var selvfølgelig noget nyt for dem. Maaden, hvorpaa de illustrere en Landstrækning, som de har berejst, naar de fortælle om den, er ved at udklere den i Træ, hvorved Højdeforholdene, idetmindste Øernes Former, fortrinlig gengives.

Skjønt Østlænderne ere langt forsynligere end Vestlænderne, kommer der dog gjerne en Tid paa Vinteren, hvor deres Forraad af friske og frosne Sælhunde slipper op. Er der et andet Bosted, hvor Folkene endnu ere rige, rejse Mændene paa Gæsteri dertil. Ved et saadant Gæstebud finder ofte et utroligt Fraadseri Sted. Den ene Sælhund efter den anden trækkes ind i Huset for at fortæres, til Dels raa. Hvad Gæsterne ikke kunne spise, faa de med sig ved Afrejsen, ved hvilken de ofte have Kajakken fuldt lastet. De fortælle endog et Par Dage efter, maaske af Høflighed mod Værterne, at de ere fuldstændig mætte af, hvad de spiste.

Snart efter kunne de høflige Værter ogsaa faa Sultetid, og hvis Storisen presser ind i Fjorde og Sunde og fryser fast dér, kan Sultetiden gaa over til Hungersnød, thi da forhindres al Vinterfangst. Saadan stor Hungersnød fandt Sted i Vintrene 1881-82 og 1882-83. Først spiste de indfødte alle deres Hunde, men Nøden vedblev, og det ene Menneske døde efter det andet. De overlevende spiste da Ligene. I et af Husene, hvor Nøden havde været størst, overlevede kun en Kone og hendes Datter Katastrofen. Konen havde været med til at spise sin Mand, otte Børn og fire Børnebørn. Hun er dog nu gift med en ung Mand paa omtrent atten Aar.

Man havde fortalt os sydligere paa Østkysten ligesom paa Vestkysten, at Folkene ved Angmagsalik sloge Mennesker ihjel og spiste dem. Disse Rygter støtte sig imidlertid kun paa gamle Fortællinger. At de slaar Folk ihjel deroppe, det er sikkert nok, thi blandt vor Omgangskreds fandtes tre Mordere; men det er ikke for at spise dem, men for at hævne en Uret, og det sker ved at harpunere dem, naar de ere ude i Kajak, og derefter sænke dem i Havet.

Angmagsalikerne ere et meget livligt Folkefærd, begavet med stor Forstillelsesevne. De ere opvakte, kløgtige og forstaa godt at nyttiggjøre de Ting, som de komme i Besiddelse af. De ere paatrængende, idet de skulle undersøge og besejle alt, men tillige indsmigrende, hvilket rigtignok ofte viste sig ved Lysten til at bagtale andre for os. De ere høflige, gæstfri, overbærende og føjelige i deres Opførsel mod hverandre; men dybere Følelser, som Kjærlighed, Hengivenhed eller Venskab, træffes kun sjældent.

IV.

Intet Spor af Østerbygden. — Storisen. — Hjemrejse.

Vi have intet Steds fundet Spor af tidligere ikke-eskimoisk Bebyggelse, og skjønt vi ikke have undersøgt alle Fjordene, kunne vi dog med Sikkerhed sige, at der ikke findes Nordbo-Ruiner; thi ellers vilde Østlænderne fra gammel Tid ikke saa hyppig have omtalt Ruinen ved Umanak, som Pr.-Lt. Garde har besøgt og fundet højst ubetydelig og ubestemmelig. Pr.-Lt. Garde skriver i sin Beretning derom: „Den Mand, der i Fjor havde sagt, han vidste Besked om den tidligere omtalte ikke-eskimoiske Ruin i Umanakfjorden — *Okahuartak* var hans Navn — erklærede sig villig til at gaa med os ind i Fjorden og vise os Ruinen, men, skjønt han fik Løfte om Krudt og anden Betaling, udeblev han dog, da vi den 12te Juli forlode Umanak. *Narfalik* — en hedensk Storfanger, hvis Ry for Paalidelighed og Dygtighed gaar fra de sydligste Handelsetablissementer paa Vestkysten til Angmasalik — fulgte derimod med os; han vidste, paa hvilket Sted i Fjorden Ruinen skulde findes, men han havde lige saa lidt som nogen anden, undtagen netop Okahuartak, set Ruinen. — Narfalik førte os til Teltpladsen, i hvis umiddelbare Nærhed Ruinen skulde findes, men dermed ophørte hans Viden, og, skjønt der blev ledt d. 14de og 15de i indtil 1 Mils Omkreds fra Stedet, fandtes intet, som kunde tillægges Navn, hverken af Nordbo- eller anden Evropeærue. Teltringe, Kjødgrave og andre Tegn paa lejlighedsvis eskimoisk Beboelse fandtes derimod. En enkelt næsten cirkelrund Opbygning, hvis største Diameter var 7 Fod, som rigtignok af en mig ledsagende Grønlander erklæredes for ikke-eskimoisk, fandtes tæt uden for Teltpladsen, men paa Grund af dens meget ringe Størrelse og Mangelen paa større Bygninger i dens Nærhed, kan den ikke tillægges nogen Betydning.“ Det Sted, som særlig eftersøgte, var det eneste, hvor der fandtes nogenlunde fladt Land og jævn Bevoksning.

Nogle forfaldne smaa Varder kunne lige saa godt være byggede af Eskimoer, Graah eller forliste Hvalfangere. Eskimoerne bygge ofte smaa, lave Varder paa Fjeldtoppene, hvor de ere oppe for at se ud efter Isens Beliggenhed. Flere Bjørnefælder, der saavel skulle findes nord som syd for Angmagsalik, fortælle Østlænderne, ere byggede af deres Forfædre, og de vide nøjagtig at forklare, hvorledes de fangede Bjørnene i dem.

Nordenskiöld skriver om Kong Oscars Havn*):

„Att nordmännen någon gång varit här, antydes af tvenne på bergshöjderna uppförda stenvardar, hvilka förmodligen tjänat som inseglingmärken för igenkännand af fjordens af klippor dolda mynning. Dessutom träffades här stensättningen efter ett mindre hus, af samma slag som grundvalarna till nordmannahusen på vestkusten.“

Paa Kjellströms Kaart er tegnet et „Sjömärke“ paa Toppen af Orsuluaik.

Jeg maa tilstaa min Uvidenhed om disse Varders og denne Ruins Tilstedeværelse. Indestængt af Isen har Expeditionen i flere Dage havt Telt paa Tangen, der skiller Kong Oscars Havn fra Havet. I den Tid have

*) „Ymer“ 1883 Side 251.

min Styrrer, Hanserak, og Tolk, Johan, gjentagne Gange været paa større Jagtture, paa hvilke saavel det omtalte Fjæld (Orsuluiak) er bestegnet som den tidligere beboede Egn omkring Havnen gennemstøjet. De Grønlænder-Ruiner og Grave, Nordenskiöld omtaler, og som ere af-satte paa Kaartet, ere set, men derimod ikke Spor af Nordboruiner og Nordbo-Varder, som baade Hanserak og Johan godt kjende fra Vestkysten.

Min Kajakmand, Samuel, har hyppig i Løbet af det 3/4 Aar, vi boede ved „tasiusarsik“ (Angmagsalik), været paa Sælhundefangst i „tasiusak“ (Kong Oscars Havn), men har lige saa lidt set Varder eller Nordboruiner.

De omkringboende Hedninger have nægtet, at der fandtes ikke-eskimoiske Stensætninger af nogen som helst Slags.

Idet jeg antager det nævnte tilstrækkeligt til at undskyldte, at jeg ikke har set de omtalte Minder om Nordboerne, skal jeg tilføje, at Østlænderne i det hele taget intet vide at berette om ikke-eskimoiske Ruiner, naar undtages den oven omtalte ved Umanak.

Timotheus Kujanangitsok fortalte Nordenskiöld*) „att lemningar efter byggnader, som ej uppförts af eskimåer, finnas nästan i hvarje stor fjord på Grönlands östkust, särskildt i den stora fjorden vid Umanak, i fjordarna Ekallumiut och Igdluluarsuit. Några fullständigt kvarstående husväggar finnas icke. Murarna äro alltid låga, men ruinens utbredning någon gång mycket stor. Den största skall finnas vid Igdluluarsuit.“

Beretninger om Ruiner paa Grønlands Østkyst ere allerede fremkomne paa Vestkysten for 3/4 Aarhundrede siden**) og ofte senere, naturligvis altid paa Europæernes ivrige Forespørgsel. Mange Østlænder have dog stadig benægtet nogensinde at have truffet ikke-eskimoiske Ruiner. For Timotheus' Vedkommende er det kun et Sagn, thi han havde aldrig været paa Østkysten, førend han i 1883 rejste med mig til Illuilek, hvorfra han tilbagesendtes. Han har maaske endog fortalt mere, end han har hørt om Østkysten, thi, foruden at være meget talende, er han ogsaa bekendt for at være sin Hjemstavns løgnagtigste Mand.

Pastor Brodbeck har, lige som vi, kun hørt Tale om én Nordbo-Ruin paa Østkysten foruden den bekendte i den sydligste Fjord Kangerdiugsuatsiak, nemlig den ved Umanak***).

Angaaende Timotheus' Fortællinger siger Norden-skiöld†): „säkert är att eskimåens berättelser af os följdes med det mest spända intresse och för tillfället upptogs nästan som fullgoda bevis för den gamla Österbygdens belägenhet på den svårillgängliga kust, dit vi nu åtnådde oss.“ Det synes ikke urime-ligt at antage, at Deltagerne i Sofia-Expeditionen, efter at Timotheus' Fortælling omtrent havde overbevist dem om Østerbygdens Beliggenhed paa Østkysten, har set

altfor meget i de to Varder, som gjøres til Sømærker, og i den lille Stensætning, som gjøres til Grundmur i en Nordbo-Ruin.

Der er, som omtalt, intet i Beboernes Skikke og Sagn, som kan tyde paa nogen tidligere nordisk Befolkning, ja, der findes ikke, som paa Vestkysten, Sagn om tidligere Kampe med Kavdlunakkerne. Kun et enkelt Brudstykke af et saadant synes at være kommet syd fra.

Man vil se, at Kaartet over den østgaaende Strækning paa 65—66° Brede har stor Lighed med Kaartene over denne Strækning fra Midten af det 17de Aarhundrede, i Særdeleshed med et hollandsk Kaart fra 1666 (se Kaart III), idet der her østligst findes dybe Fjorde, imedens der vestligere findes lige Kystlinie. Dette synes at være mere end et Træf. Hvorledes Østerbygdens Navne ere komne derop, og at Østerbygdens aldrig har ligget her, haaber jeg vi snart ville faa fuldgylde Beviser for af Museums-Assistent Steenstrups. Om hollandske Hvalfangere i gamle Dage have været her inde og aflagt Kysten, ligesom saa mange andre Steder paa den nordligere Del af Grønlands Østkyst, skal jeg ikke kunne besvare, men haaber, at Steenstrups ligeledes maa faa dette Spørgsmaal opklaret.

Jeg skal nu omtale Storisens Beliggenhed, medens vi vare i Angmagsalikeggen.

Endnu i den første Uge af September saas tæt Is øster ude, medens der mellem SO. og Syd var aabent Vand uden for en smal og meget spredt Isstrimmel; men fra den 10de September begyndte Dønning og Brænding, som med stormende Vejr voxede til en Højde, som jeg ikke har set andre Steder. Som man kunde vente sig, var der fra over 2000' høje Fjældtoppe ikke Spor af Is at se noget Steds til Søs. Fra 10de September indtil 25de November — altsaa 2 1/2 Maaned — saas saaledes ingen Storis til Søs. De stadige NO.-Storme førte af og til Kalvismasser syd paa med sig. Disse kunde enkelte Dage dæmpe Brændingen, men snart efter var der atter et Himmelhav. Den 25de November viste sig mægtige Storis-masser med en Mængde Isfjælde imellem. Man kunde dog se det aabne Vand i Horizonten bag ved. Disse Is-masser bleve liggende til 20. December, da der atter kom nogle Dage med voldsom Brænding. I Aarets sidste Dage kom atter megen Is til Land, og da der nu indtraf en Periode med stille Vejr og en halv Snæs Graders Frost, frøs Isen sammen til et dækkende hele. Dette fik dog ingen Varighed, thi flere Gange brød Isen op og gik til Søs, og der indtraf atter stærk Brænding. Skjønt Isen saaledes vedblev at fryse sammen til en sammenhængende Masse for derefter at bryde op igjen, ophørte Brændingen fuldstændig fra Midten af Januar, fra hvilken Tid man altsaa kan regne, at store sammenhængende Ismasser vare samlede ud for Kysten.

Den længste Tid, Isen blev liggende fast sammen-frossen, saa langt man kunde se, var kun en Maaned, nemlig hele Februar. I denne Tid var det for det meste stille, klart Vejr med en Kulde af mellem 10 og 25 Grader C.

Ved Høijvandet den 27. Februar brød Isen op og gik langt til Søs, saa at man fra et 800 Fod højt Fjæld ikke kunde se Is mellem SO. og Syd uden for en smal Strimmel langs Land. Imellem Syd og SV. var Isen

*) „Ymer“ 1883 Side 245.

**) Mørch (Brev fra Aar 1810) i Borgervennen 1831 (Side 39). Wormskiöld: Det skandinaviske Literaturselskabs Skrifter fra 1814 (Side 378). Pingel: Annaler for Nordisk Oldkyndighed 1838—39 (Side 320—24).

**) „Nach Osten“ 1882 1882 Side 73.

†) „Ymer“ 1883 Side 246.

meget spredt, men imod Øst laa den til Horisonten. Vejret var saavel før som efter Opbruddet aldeles stille. Isen nærmede sig dog atter og kom i Midten af Marts atter til Land for fra nu af at blive liggende indtil Slutningen af Juni Maaned. Kort Tid frøs den fuldstændig sammen og var landfast, men ellers drev den frem og tilbage fra Land, idet den dog næppe fjærnede sig mere end højst 1 Mil. Endnu i Midten af Maj, da det havde blæst endel med NO.-Vinde, var Isen pakket ind til Orsuluaik og hele Horisonten rundt. Kun Fjordene med Omgivelser holdtes fri af Is. Hedningerne sagde, at Isen vilde blive ved Land, saa længe det blæste med NO., og først spredtes, naar det blev stille eller NV.-Storm.

Med det stille Vejr i Slutningen af Maj begyndte Isen at sprede sig; men først en stærk NV.-Föhn i Slutningen af Juni og Begyndelsen af Juli satte Storisen overalt langt til Søs.

Jeg skal her give et kort Resumé af Storisens Optraeden paa Østkysten. NO.-Stormene om Efteraaret føre Isen fra det arktiske Hav syd paa, dog ikke i en sammenhængende Masse, men hver Storm kommer med sin Masse. Denne Is, der kommer til Angmagsalik i Slutningen af Efteraaret, November, kommer omkring Cap Farvel ved Juletid. Saasnart Vejret ved Angmagsalik bliver stille, hvilket i Almindelighed først indtræffer efter Nytaar, fryse Storisemasserne sammen og fast til Land. De bryde dog op af og til og fjærne sig noget fra Land for atter senere at komme ind. Det er dog stadig ikke sammenhængende Ismasser, men flere forskellige Partier med brede, aabne Render imellem. Kun de yderste Masser kunne vedblive at bevæge sig syd efter, men med forholdsvis ringe Hastighed. Isen ophobes stadig ud for Kysten, saa at umaadelige Ismasser i Midten af Marts blokere den overalt.

Foraars-Jævnøgnstormene opbryde endelig Isen for Alvor, og den gaar nu hurtig syd paa og omkring Cap Farvel. En NV.-Storm kan om Foraaret hurtig sætte Isen langt fra Land, men ellers spreder den sig ogsaa i Løbet af Sommermaanederne, idet Isen med en meget stor Hastighed, selv med stille Vejr, bevæger sig syd paa. Spredningen i Isen foregaar i saa Tilfælde syd fra og trækker sig derpaa efterhaanden nordligere.

Længe efter at Isen saaledes har spredt sig udenfor, kan den blive liggende langs med Land i de mere indelukkede Dele af Havet, naar der ikke kommer Fralandskuling, som sætter den ud.

I September er al Isen passeret ved Angmagsalik og Havet fuldstændig isfrit.

Strømmen og dermed Isen er naturligvis meget afhængig af Vindene, men det er dog ikke disse alene, der have den afgjørende Indflydelse. I de af „Sofia“-Expeditionens Hydrograf *Hamberg* foretagne hydrografiske Undersøgelser i Danmarkstrædet*) findes Forklaring til Isens Spredning øster efter og syd fra i Begyndelsen af Sommeren i aldeles stille Vejr samt til den betydelig

store Hastighed i Strømmen om Sommeren fremfor om Vinteren.

Som tidligere omtalt, begyndte Isen allerede at sprede sig med det stille Vejr i Slutningen af Maj, men den vedblev dog at spærre ved Orsuluaik. Det lykkedes os dog med megen Besvær at hugge og stage os igjennem, saa at vi kom til *Sermilik* d. 25de Juni. Heller ikke Hedningerne havde tidligere kunnet passere den Strækning.

Her var det min Agt at blive og undersøge Fjorden med Omegn, indtil Isen helt fjærnede sig fra Land, selv om dette først skulde ske i Midten af Juli; thi saadan forceret Issejlads, som vi havde foretaget paa den korte Strækning mellem Angmagsalik og Sermilik, kunde vi ikke vedblive med, thi foruden de store Anstrængelser, det kostede, saa led Baadeskindet og til Dels ogsaa Træværket for meget i Forhold til den ubetydelige Fremgang, vi gjorde. Da jeg i Tide havde været opmærksom paa ikke at kunne vente at komme deroppe fra før end i første Halvdel af Juli, havde jeg opsparret saa megen Proviant, at vi kunde klare os til d. 1ste September.

Efterat den stærke NV.-Föhn i de sidste Dage af Juni og de første af Juli havde sat Storisen langt til Søs, toge vi Afsked med Angmagsalikerne og rejste syd paa. Vi havde nu kun én Baad, da den anden, der var bleven stærkt medtaget paa Opreisen, var taget i Stykker til Træværk i vor Vinterhytte. Pladsen i Baaden var overordentlig kneben, thi vi vare nu 10 Mennesker i den tillige med Telte, Soveposer, Klæder, Udrustningsgjenstande, Instrumenter, Proviant og desuden ikke ubetydelige Samlinger. Lejligheden var imidlertid meget gunstig, og allerede den 16de Juli mødte vi Expeditionens *søndre Afdeling* ved *Umanak* paa 63° n. Brede. Den var rejst fra Nanortalik i Slutningen af Maj og havde ligesom vi, saavel i Fjor som i Aar, havt Held med sig og faaet udrettet alt, hvad der var paatænkt.

I Midten af Avgust ankom vi til Vestkysten af Grønland, hvorfra vi rejste til Kjøbenhavn med et af den kgl. grønlandske Handels Skibe. Den 3dje Oktober, altsaa efter 29 Maaneders Fraværelse, ankom Expeditionen til Kjøbenhavn.

Til Slutning kan jeg ikke undlade at omtale, at det alene er vore grønlandske Besætningers Udholdenhed og Uforferdethed, som vi kunne takke for, at vor Plan er bleven gennemført. I Særdeleshed maa jeg fremhæve vor grønlandske Leder, Kateket *Johannes Hansen*, kaldet *Hanserák*. Han er Sønnedattersøn af den bekendte Kolonibestyrer Anders Olsen, Julianehaabs Grundlægger, som trak sig tilbage til Igaliiko med sin Familie og levede af Kvægavl. Hanserák er en Mand med utrolig Ihærdighed og ubøjeligt Mod, og for ham synes intet Arbejde for stort eller uoverkommeligt. Mangen Gang, naar alle andre, saavel Hedninger som Kristne, ansaa videre Fremtrængen gennem Isen for umulig, tog Hanserák fat paa Øxen eller Hagen, og alt syntes at maatte vige for ham. Han var en ligesaa dygtig Haandværker som Isbryder. I Hjemmet paatog han sig enhver Art Arbejde og udførte det altsammen lige solidt og hurtigt.

Kort sagt, uden Grønlændernes Hjælp havde vi været daarligt færne. Det er med Glæde og Taknemlighed, at jeg tænker tilbage paa vort Liv sammen med dem.

Kjøbenhavn, den 20de December 1885.

G. Holm.

*) Axel Hamberg: Hydrografisk-kemiska iakttagelser under den svenska expedition till Grönland 1883. Side 11.

(Bihang till k. svenska Vet.-Akad. handlingar. Bind 9. Nr. 16.)

